

ธรรมบุญชีวิต

โดย

พระราชวรมุนี

ที่ระลึก

ในงานฌาปนกิจศพ

พ่อประทีป สอน ฬลาธัญญะ

ณ ฌาปนสถาน วัดประยุรวงศาวาส

วันที่ 2 สิงหาคม 2524

อส
ป386ธ
ฉ.1

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961115714

วันที่ ๑๙ / ๒๖ / ๒๕๒๗
 สมเด็จพระเทพฯ ๐๒๐๔ (๒-๑)
 ๐๘ / ๒ / ๒๕๒๖

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
ธรรมบุญชวต
 โดย
พระราชวรมนี

ที่ระลึก
 ไหวงานฌาปนกิจศพ
คุณพ่อประทีป ฟูสำถักนุญ:
 ณ ฌาปนสถาน วัดประยูรวงศาวาส
 วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๒๔

คำขอบคุณ

ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง แก่ท่านที่เคารพ ญาติ
และมิตร ที่ได้กรุณาให้เกียรติมาเป็นเจ้าภาพ ในการสวด
พระอภิธรรมและบรรจุหีบศพ ตลอดถึงวันฌาปนกิจของ
คุณประศาสน์ ผลาธัญญะ ซึ่งท่านทั้งหลายได้ให้ความ
ช่วยเหลือต่าง ๆ จนทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

พระคุณอันดี ดิฉันและลูกๆ จะรำลึกไว้มิรู้ลืม หาก
คุณประศาสน์ ผลาธัญญะ มีบุญคุณอะไรจะทราบได้ ก็คง
จะยินดีในไมตรีจิตของท่านเป็นล้นพ้นเช่นกัน

อนึ่ง หากจะมีสิ่งหนึ่งสิ่งใด ขาดตกบกพร่อง หรือ
การต้อนรับไม่ทั่วถึง ขอได้โปรดอภัยให้ด้วย

เจ้าภาพ

อาทิตย์ที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๒๔

คุณพ่อประศาสน์ ผลาชัยญะ

ชาติ : ๑๖ ธันวาคม ๒๔๖๐

มรณะ : ๑๕ เมษายน ๒๕๒๔

ประวัติ

คุณพ่อประศาสน์ ผลาธัญญะ

คุณพ่อเกิดเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๖๐ ปีมะเส็ง
ที่อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เป็นบุตรของหลวงชลัม ภิลลา
ลักษณ์ (เต็ม ผลาธัญญะ) และนางชลัม ภิลลาลักษณ์ (สาย
หยุด ผลาธัญญะ) ภรรยาคือนางคำปิ่น ผลาธัญญะ (อุทสาหะ)
มีพี่น้องรวมทั้งหมด ๑๔ คน แต่ถึงแก่กรรมไปบ้างแล้ว คง
เหลือที่ยังมีชีวิตอยู่ ๔ คนคือ คุณอุทัย ผลาธัญญะ ท่านพระครู
ปลัดชะโล่ ฯ คุณอุคม รอคภัย และคุณพิลา ผลาธัญญะ

คุณพ่อบรมบุตร-ธิดา ๘ คน คือ

๑. กมลรัตน์ เป็นหญิง ทำงานบริษัทเอนเอสไอเอส
โทรนิค สมุทรปราการ
๒. จุฑาทิพย์ เป็นหญิง (มี) ปัจจุบันแต่งงานแล้ว ขณะนี้
อยู่กับสามีที่สหรัฐอเมริกา)
๓. กิตติพงศ์ เป็นชาย รัชมหาการกร ร.ร. วัดใหม่
ยานุ้ย
๔. สายคำ เป็นหญิง รัชมหาการกร ร.ร. วัดบางประทุน
นอก

(๔)

๕. กิติรัตน์ เป็นหญิง รับราชการครู ร.ร. วัดประดู่
(พ่วงอุทิศ)
๖. กุลวัฒนา เป็นหญิง รับราชการสำนักงานเลขาธิการ
รัฐสภา
๗. คู่ขวัญ เป็นหญิง กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ ๓ มหา
วิทยาลัยธรรมศาสตร์
๘. กนิษฐา เป็นหญิง กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ ๒ จุฬา
ลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คุณพ่อเริ่มต้นการศึกษาที่ จ. ฉะเชิงเทรา เพราะคุณปู่
ย้ายมาเป็นนายอำเภอที่แปดริ้ว ต่อมาคุณพ่อได้เข้ามาศึกษาที่
กรุงเทพฯ โดยคุณปู่พามาฝากไว้กับหม่อมเจ้าหญิงจงกลณี
วัฒนวงศ์ พระธิดาของกรมขุนมรุพงษ์ ศิริพัฒน์ และเข้าเรียน
ที่ ร.ร. เทพศิรินทร์ แต่อยู่ได้ไม่นาน คุณปู่ก็ต้องมารับกลับไป
อยู่แปดริ้วตามเดิมเนื่องจากคุณพ่อไม่ชอบอยู่ในวัง ชอบอิสระ
และคุณปู่คุณย่าก็มีบุตรหลายคน ไม่สามารถให้การศึกษาได้
เต็มที่ เมื่อคุณปู่ปลดเกษียณ ลูกๆ ต่างก็แยกย้ายกันไปคนละ
ทาง คุณพ่อนั้นย้าย ร.ร. หลายครั้ง จนที่สุดก็เรียนจบมัธยมเจ็ด
จาก ร.ร. อำนวยศิลป์ และต้องออกกลางคัน เนื่องจากคุณย่า
ต้องรับภาระหนักเลี้ยงลูกอีกหลายคน คุณพ่อต้องทำงานทั้ง ๆ

(๕)

ที่ยังเรียนไม่จบ และไปทำงานเป็นช่างเทศบาลอยู่ จ. อุทัยธานี ทำอยู่ไม่นานก็เข้ากรุงเทพ ฯ มาสอบเข้า ร.ร. นายร้อยสำรอง เรียนสำเร็จก็เข้าประจำการเป็นนายทหาร ไม่นานก็โอนมาเป็น ตำรวจ ประจำอยู่กองตรวจคนเข้าเมือง ได้ย้ายออกต่าง จ.ว. หลาย จ.ว. และคุณพ่อเคยเล่าว่า ประชาชนตามจังหวัดที่คุณ พ่อประจำอยู่รักและเคารพคุณพ่อทุกคน แต่ที่สนุกก็ต้องจบชีวิต ข้าราชการที่จังหวัดนครพนม โดยคุณพ่อได้เคยพูดให้ลูก ๆ ฟัง ว่าทุกอย่างในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดแน่นอนยั่งยืนตลอดไป การที่ คุณพ่อประสบผลของทางราชการ ก็ต้องทำให้ชีวิตเปลี่ยน ไปอีกรูปหนึ่ง โดยคุณพ่อได้พาครอบครัวเข้ากรุงเทพ ฯ ไป อาศัยอยู่กับคุณย่าและน้องๆ เริ่มประกอบอาชีพใหม่ เป็นอาชีพ อิสระ คือการเขียนภาพขาย ด้วยความสนับสนุนของคุณเดี่ยว ศรีเสวก (ใช้นามปากกาว่า "อรวรรณ") และอีกหลายท่าน ที่ได้ช่วยเหลือคุณพ่อให้ประสบผลสำเร็จทางอาชีพนี้คือ คุณ ว. ณ เมืองลุง คุณเวช กระจุกฤทธิ์ แห่งเพลินจิตต์ คุณสุพล เตชะธาดา แห่งประพันธ์ศาสตร์ และคุณกิติ จิระบันกาลสุข แห่งบรรณาการ

แม้ว่าคุณพ่อมิได้ผ่านสถาบันศิลปะใด ๆ มาเลย แต่ก็เป็นที่ อัจฉริยะในการเขียนภาพ มีฝีมือในการเขียนภาพหน้าปกหนังสือ

สื่อแปลเรื่องจีน ของคุณ ว. ณ เมืองลุง จำนวนมาก โดยใช้
นามปากกาว่า “พรเทพ” อย่างไรก็ตามผู้ที่มีพระคุณอีกผู้หนึ่ง
ซึ่งได้เคยให้คำแนะนำในการเขียนภาพให้แก่คุณพ่อคือ คุณเหม
เวชกร ท่านเห็นว่าคุณพ่อสนใจในงานด้านนี้จึงแนะนำให้ แต่
เนื่องจากเวลานั้นคุณพ่อรับราชการอยู่จึงไม่ค่อยมีเวลามาฝึกฝน
การเขียนภาพจากอาจารย์เหม เวชกร เท่าใดนัก และมีได้
คาดคิดว่าจะต้องมายึดอาชีพจนถึงบั้นปลายของชีวิต

จากการที่เคยรับราชการตำรวจ และได้ย้ายไปเป็นนาย
กำนันตรวจคนเข้าเมืองตามต่าง จ.ว. ตั้งแต่เหนือจรดใต้จึงทำให้
คุณพ่อมีประสบการณ์ในชีวิตมาแล้วให้ลูก ๆ ฟังมาก และสอน
พวกลูกทุกคนให้เป็นคนดี นอกจากนี้คุณพ่อยังยึดมั่นในหลัก
ของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ออกจากราชการมาก็ใช้เวลาว่าง
ศึกษา “ธรรม” และฝึกหัดทำสมาธิอยู่เป็นนิจ คำสอนครั้งสุดท้าย
ก่อนที่คุณพ่อจะจากไปนั้น คุณพ่อเตือนว่า “จงอย่าดูแต่
ความผิดของคนอื่น ให้ดูความผิดของตัวเอง และแก้ไข
ให้ดี” และครั้งหนึ่งคุณพ่อเคยสอนว่า “ก่อนนอนให้ระลึกว่า
วันนี้เราได้ทำอะไรไปบ้าง ผิดถูกอย่างไรให้จำไว้ เพื่อจะได้
นำไปแก้ไขปฏิบัติให้ถูกต้องที่สุดในวันต่อ ๆ ไป”

ตามปกติ คุณพ่อมีสุขภาพแข็งแรง ไม่น่าเชื่อเลยว่าคุณ
พ่อจะมาเสียชีวิตลงอย่างกะทันหันเช่นนี้ เย็นวันนั้นคุณพ่อต้อง

(๗)

เสีย จากนั้นก็มีอาการแน่นหน้าอก ปวดไปทั่วร่างกาย เมื่อนำคุณพ่อไปส่ง ร.พ. กรุงธน ในตอนค่ำนั้น อาการของคุณพ่อไม่ดีขึ้นเลย และในที่สุดท่านก็จากพวกเราไปอย่างสงบ เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๒๔ เวลาประมาณ ๒๑.๐๐ น. ต่อแต่นี้ไปลูกๆ และคุณแม่อีกจะขาดผู้นำ ขาดผู้ที่จะเป็นกำลังใจ และเป็นที่พักพิงในยามทุกข์ยาก คุณพ่อทำงานหนักส่งเสียให้ลูกๆ ได้เล่าเรียนสำเร็จการศึกษา ได้ทำงานไปแล้วหลายคน รอเวลาที่น้องอีก ๒ คนจบการศึกษา นำเสียตายที่ลูกๆ ไม่มีโอกาสได้ทดแทนบุญคุณของคุณพ่อ ให้คุณพ่อได้มีความสุขความสบาย ได้รับความอ่อนใจในวัยชรา ได้เห็นความสำเร็จของลูกๆ ไม่น่าเชื่อเลยว่าคุณพ่อจะจากเราไปอย่างรวดเร็วเช่นนี้

ท้ายที่สุดนี้ ลูกขอตั้งจิตอธิษฐาน ขออำนาจคุณพระศรีวิธานทรย์ ตลอดจนทั้งอำนาจแห่งกุศลผลบุญที่คุณพ่อได้เคยปฏิบัติมา จงเป็นพลังบันดาล และส่งผลให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อจงไปสู่สุคติ ในสัมปรายภพด้วยเทอญ

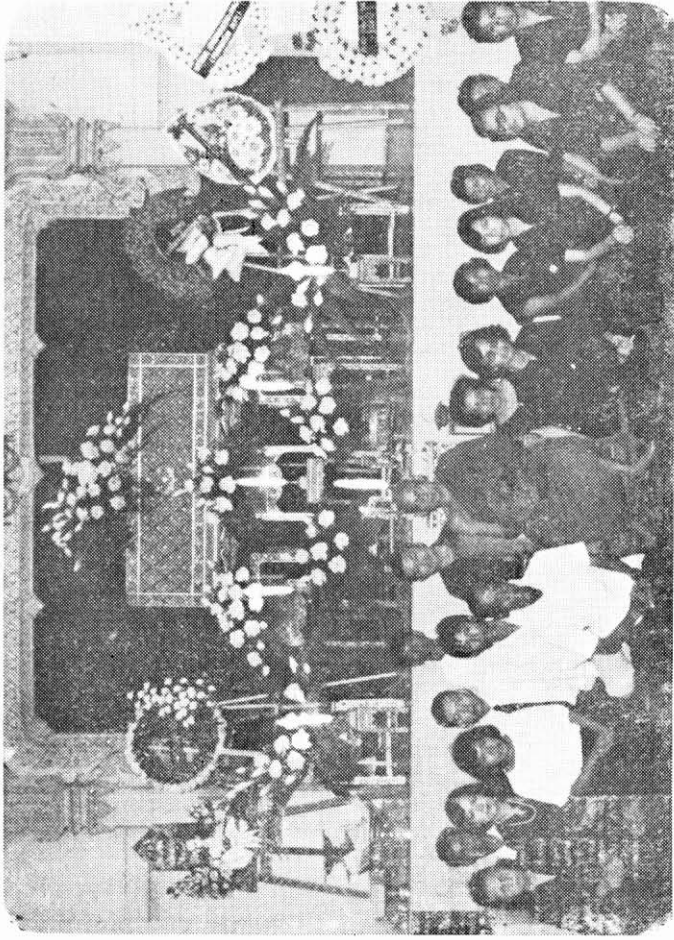
ด้วยความเคารพรักรยิ่ง

แมว, เล็ก, หน้อย, น้อย, ค้อย, ค่อม, คีคู้

(๘)

หมายเหตุ “ดิฉันและลูก ๆ ได้นำสำเนาจากสมุดบันทึกของคุณ ๆ คัดมาให้ท่านผู้มีเกียรติได้อ่าน ซึ่งเป็นเรื่องของพระไตรปิฎกทั้งหมด เรื่องเหล่านี้เป็นสิ่งที่
คุณ ๆ สนใจศึกษายามว่างจากงานเขียนรูป ซึ่งดิฉันคิดว่าคงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจเกี่ยวกับคำสั่งสอนของพระพุทธองค์บ้างพอสมควร”

คำปิ่น ตลาธัญญะ

ภาพถ่ายในวันตั้งศพ สวดอภิธรรม ในศาลาแม่ วัตใหม่ขามนุญ
เมื่อวันที่ ๑๗-๒๑ เมษายน ๒๕๒๔

ภาพวาดปกเรื่องจีน ชั้นสุดท้าย ชิงกู่ณพ่อ
 ได้วาดไว้ เมื่อเย็นวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๒๔
 ซึ่งเป็นวันที่ท่านถึงแก่กรรม

คำไว้อาลัยของภรรยา แต่คุณประศาสน์ อันเป็นที่รัก และเคารพของดิฉันและลูก ๆ

วันพุธที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๒๔ เป็นวันที่ดิฉันและลูก ๆ ได้สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักและเคารพที่สุดคนหนึ่งไป โดยมิได้มีกลางสังสรรค์อันใดมาก่อน แม้การจากไปของคุณ ฯ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหันมากก็ตาม แต่ทุกคนก็สามารถทำให้สงบได้ เมื่อนึกถึงพระคำรัสของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ว่า “สังขารทั้งหลายย่อมสิ้นไปเสื่อมไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงตั้งมั่นอยู่ในความไม่ประมาทเถิด”

แม้จะเอาธรรมเข้าข่มสักเพียงใด ก็มีได้ทำให้ดิฉันคลายความเศร้าโศกลงเลยแม้แต่น้อย เพราะตลอดเวลา ๓๐ กว่าปีที่อยู่ร่วมกันมานั้น คุณ ฯ ได้เสียสละความสุขส่วนตัวให้แก่ครอบครัวอย่างใหญ่หลวง **สมบัติของดิฉัน** เป็นคนที่ยึดมั่นในหลักพระพุทธศาสนา ทั้งยังแนะนำสั่งสอนให้ลูก ๆ และภรรยา ประพฤติแต่ความดีละเว้นความชั่ว ให้มีจิตเมตตากรุณา กตัญญูกตเวที ต่อผู้มีพระคุณ ตลอดทั้งให้มั่นทำบุญให้ทานอยู่เป็นนิจ คุณ ฯ

ได้ปรารถนาให้ทุกคนในครอบครัวได้คิดเช่นนั้นเสมอ จนถึงที่สุดแห่งชีวิต

ด้วยเหตุที่ดิฉันและลูกบางคน มิได้อยู่เห็นใจคุณ ๆ จนวินาทีสุดท้าย และมีได้คาดคิดเลยว่าคุณ ๆ จะจากไปด้วยโรคเส้นเลือดตีบในหัวใจแบบฉับพลัน ณ โรงพยาบาลกรุงธน เมื่อเวลาประมาณ ๒๑.๐๐ นาฬิกา รวมอายุได้ ๖๓ ปี ๓ เดือน ฉะนั้นดิฉันจึงตระหนักดีว่า นายแพทย์และนางพยาบาล คงจะให้ความช่วยเหลือจนสุดความสามารถแล้ว หากดิฉันสามารถทราบการณ์ล่วงหน้า ก็คงจะไม่เดินทางไปธุระที่เชียงใหม่ ดิฉันคงจะได้มีโอกาสเห็นใจคุณ ๆ เป็นครั้งสุดท้าย หรืออาจจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อให้คุณ ๆ ได้อยู่เป็นที่รักและเคารพสืบต่อไปอีก แม้เพียงระยะหนึ่ง ก็ยังดีกว่าต้องจากไปอย่างไม่คาดคิดเช่นนั้น

ในที่สุดนี้ ดิฉันและลูก ๆ ขอน้อมจิตอธิษฐาน ขออุทิศผลบุญที่ทุกคนได้ประกอบขึ้น จงได้โปรดนำดวงวิญญาณของคุณ ๆ ให้ไปสู่สุคติ ในสัมปรายภพนั้นเถิด

ด้วยความอาลัยรักรักยิ่ง

คำปิ่น ผลาญญะ

คำไว้อาลัยของมิตรสนิท แต่คุณประศาสน์ ที่รักนับถือ

ดิฉันเป็นบุคคลหนึ่ง ที่ได้ใกล้ชิดชิดคุณประศาสน์มาเป็นเวลานาน ครอบครัวของเราทั้งสองสนิทสนม และให้ความรักใคร่กันนับถือต่อกันประหนึ่งญาติพี่น้อง เมื่อมีปัญหาใดเรามักจะปรึกษากันและให้ความช่วยเหลือเจือจุนกันมิได้ขาด คุณประศาสน์เป็นผู้ที่มีสัจจะ และมีความกตัญญูทุกเวลาที่ต่อผู้มีพระคุณเสมอมา นอกจากนั้นยังเป็นผู้ที่มีความอดทนต่อสิ่งทุกอย่างในชีวิตอย่างไม่ท้อถอย สมควรที่คนรุ่นหลังจะได้ยึดถือเป็นแบบอย่าง

เมื่อดิฉันได้ทราบข่าวการเสียชีวิตของคุณประศาสน์นั้น ดิฉันรู้สึกเสียตายและเสียใจอย่างยิ่ง นับว่าดิฉันได้สูญเสียมิตรสนิทที่นับถือกันมาเป็นเวลานาน โดยที่ไม่มีข่าวการเจ็บป่วยให้ทราบล่วงหน้าแต่ประการใด อย่างไรก็ตามดิฉันแน่ใจว่า ผลบุญต่าง ๆ ที่คุณประศาสน์ได้สร้างสมมา คงจะนำดวงวิญญาณไปสู่สุคติ หรือหากชาติหน้ามีจริง ดิฉันแน่ใจว่าบุญกุศลต่าง ๆ ที่คุณประศาสน์ได้สร้างขึ้น ตลอดจนที่บุตร ภรรยา ญาติมิตรได้อุทิศส่วนกุศลไปให้นั้น จะทำให้คุณประศาสน์ได้ไปเกิดในที่ ๆ ดี มีความสุขตลอดไป

ประไพศรี หงตกุล

คำอนุโมทนา

นางคำปิ่น ผลาธัญญะ ได้แสดงความจำนงขอพิมพ์หนังสือ "ธรรมนุญชีวิต" เพื่อแจกเป็นธรรมทาน ในงานฌาปนกิจศพ นายประศาสน์ ผลาธัญญะ ผู้เป็นสามี ในวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๒๔ อาตมายินดีอนุญาตด้วยความเต็มใจ เพราะเป็นความปรารถนาซึ่งเกิดจากกุศลเจตนาที่จะแสดง ออกซึ่ง ญาติธรรม และเป็นการร่วมกันเผยแพร่คำสอนของพระพุทธเจ้า ให้เป็นประโยชน์กว้างออกไป นับเป็นบุญจริยะที่ควรแก่การอนุโมทนาอย่างยิ่ง

ขออำนาจธรรมวิद्याทาน และกุศลราศีที่คณะเจ้าภาพ ได้บำเพ็ญครั้งนี้ จงอำนวยวิปากสมบัติแก่ นายประศาสน์ ผลาธัญญะ ในสัมปรายภพ เพื่อความเป็นผู้พร้อมด้วย อธิภุคฺคณฺณมฺภูผล ตามคติวิสัย สมตามมโนปณิธานของคณะเจ้าภาพ ทุกประการ ฯ

พระราชมุนี (ประสุตฺถ์)

สำเนาจากสมุดบันทึกของ
คุณพ่อประศาสน์ ผลาธัญญะ

บันทึกตั้งแต่คุณพ่ออายุครบ ๖๐ ปี

เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๒๐

พระพุทธพจน์

การได้เกิดมาเป็นมนุษย์เป็นของยาก

การได้บังเกิดมีแห่งพระพุทธเจ้าเป็นของยากในโลก

การได้ฟังพระสัจจธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นของยาก

การได้ฟังพระสัจจธรรมและมีความยินดีศรัทธาในธรรม

๕ ๗
นั้นเป็นของยาก

การบรรลุธรรมจนหลุดพ้นจากวัฏสงสารยิ่งยากยิ่งกว่า

(ฟังคำบรรยายในพระวินัยปิฎกจากพระภิกษุในจิตตภาวัน

เมื่อ ๗ ส.ค. ๒๑ วิทยาลัยนเรศวร)

๑๕ ก.ก. ๒๑

คำคมของพระครูวิมลปัญญาภรณ์ วัดสุวรรณาราม ใน
วันเข้าพรรษา ๒๕๒๑ ปากอย่าไว ใจอย่าเบา เรื่องเก่าๆ
อย่า^๕ฟื้น กิจการ^๕ผู้น้อยอย่าจับผิด กิจไม่ชอบอย่าไปทำ

คำรำพึงของคนใกล้ตาย

---

๑๖ ธ.ค. ๒๕๒๐ อายุครบ ๖๐ ปีบริบูรณ์วันนี้ ไม่มีการกินเลี้ยงรับวันเกิด ไม่มีการเชิญญาติมิตรมารื่นเรียงสรวลเสเฮฮา แสดงความยินดีที่อายุผ่านมาถึง ๖๐ ปี

แต่วันนี้เป็นวันที่ปลื้มปิติในทานกุตลที่บริจาคแก่สงฆ์ในสังฆทานเป็นอันมาก โดยได้ถวายบาตร ผ้าไตร อันเป็นเครื่องจำเป็นในการเป็นภิกษุ พร้อมทั้งอาหารและยารักษาโรคภัย ส่วนที่กินและกุฎีที่อาศัยของภิกษุนั้นก็ได้เคยบริจาคไว้แล้ว เป็นอันว่าถ้าได้เกิดเป็นคนในชาติใดชาติหนึ่ง อันยังมีพระพุทธศาสนาอยู่ ถ้าอยากบวชก็คงจะไม่ขาดเครื่องอุปกรณ์ในการบวชแน่นอนแล้ว

พระท่านว่า คนในโลกนี้มีเพศอยู่ ๒ เพศ คือเพศต่ำ เรียกว่า *หิมะเพศ* และเพศสูงเรียกว่า *อุตมเพศ* บุคคลที่ได้บวชอยู่ในธรรมวินัยของพระพุทธ ถือว่าเป็นเพศสูง สะอาดสว่าง สงบอยู่ด้วยธรรมะ ส่วนบุคคลผู้ยังเกลือกกลั้วอยู่ในกาม เป็นคนคู่ (ผิวเมีย) ยินดีในความเพลิดเพลินทั้งหลายอันเป็น

สิ่งต่างๆ ยินดีในวัตถุประสงค์ทั้งหลายอันได้แก่ เงินทอง ทรัพย์
 สมบัติ ย่อมจมอยู่ในความอาลัย คิดขังอยู่ ย่อมจะประสบ
 ความทุกข์ไม่สิ้นสุด ทุกข์ทั้งในการแสวงหา ทุกข์ทั้งในเมื่อ
 พลัดพรากจากวัตถุประสงค์เหล่านั้น เพราะกำเป็นของชั่วคราว
 ไม่ยั่งยืน ไม่มีใครเลยที่เสวยสุขอยู่ได้ตลอดเวลา จึงต้องทุกข์
 ทั้งแสวงหาและทุกข์เมื่อกำวัตถุประสงค์พลัดพรากจากไป จะไม่มีทาง
 ที่จะพ้นจากทุกข์เวทนาไปได้เลย มีทางเดียวเท่านั้นที่จะพ้น
 จากกำได้ โดยถอนตนออกจากหล่มอันสกปรกคือกำนั้นเสีย
 หรือจะบรรเทาผ่อนคลายออกได้ทางเดียวก็โดยถือสมณเพศ ไม่
 มีเรือน ไม่มีบุตรภรรยา ไม่เกี่ยวข้องด้วยวัตถุประสงค์ ทำจิตให้
 สงบ สะอาดและสว่างด้วยพระธรรมของพระพุทธ ฯ ความทุกข์
 โศกเศร้าคร่ำครวญโหยไห้ อันเกิดจากกำก็จะไม่เกิด หรือ
 แม้จะเกิดได้เป็นครั้งคราว ในเมื่อจิตยังไม่ถึงซึ่งความสว่างแห่ง
 อริยะ แต่ทุกข์เหล่านั้นก็จะเหือดแห้งไปได้โดยเร็วพลัน ใน
 เมื่อท่านเหล่านั้นมีสติอยู่ในธรรมวินัยของพระพุทธ สติขั้นสูง
 สุดเช่นนี้ พระท่านเรียกว่าสติปัญฐานซึ่งจะนำไปสู่ทาง (มรรค
 ๘) อันบริบูรณ์ อันเป็นทางสายเดียวที่คนจะพ้นจากทุกข์
 ถ้าจะมีปัญหาถามว่า “ก็เมื่อเห็นว่าการบวช (ถือสมณ
 เพศ) เป็นของดีวิเศษสุดเช่นนั้น ทำไมนายจึงไม่บวชเสีย

เดี๋ยวนี้เล่า? อายุหรือก็ปาเข้าไปตั้ง ๖๐ แล้ว จะอยู่เป็นคน
แก่ให้รกโลกไปทำไมอีก มันก็ดีแต่พูดเท่านั้นเอาจริง ๆ ก็ทำ
ไม่ได้....”

ถูกแล้ว จริงอย่างที่พูด เอาจริง ๆ เข้าก็ทำไม่ได้ เพราะ
อะไรหรือ? เหตุผลเป็นของเฉพาตัว ตัวใครตัวมันไม่เหมือน
กัน จะตอบอย่างกำปั้นทุบดินก็ว่า ยังไม่มีบารมี ยังไม่มีบุญ
ที่สร้างมาพอที่จะบวช ไม่อยากได้กุศลของการบวชเพียงเพื่อที่
จะได้เกิดในสวรรค์ กลัวเหลือเกินเมืองสวรรค์ ซึ่งมีแต่รูป
รส กลิ่น เสียงอันประณีตยิ่งกว่ามนุษย์หลายล้านเท่า เพียงรูป
รส กลิ่น เสียงในเมืองมนุษย์แก่ที่เห็น ๆ อยู่นี้ ก็ยังโง่ บ้า
หลง เพลิดเพลิดจนลืมแก่ เจ็บ ตาย ถ้าไปเกิดในสวรรค์
ทั้ง ๆ ที่ยังโง่ยังบ้า หลงเพลิดเพลิดรูปรสกลิ่นเสียงอยู่อย่างนี้
มิเป็นบ้าไปใหญ่หรือ? ไม่เอา ไม่ต้องการสวรรค์ จะขออยู่
เจริญสติต่อไปก่อน ถ้าสติได้เจริญขึ้นจนพอที่จะเกิดสติได้ทุก
แห่งนั้นแหละ ไปไหนก็ไปกันไม่กลัวแล้ว

คนที่มียารมี พอเกิดมาก็ยินดีในสมณเพศ สวत्मन्ต์
ได้ตั้งแต่นอนแบเบาะ พอให้เรียนวิชาทางโลกก็ไม่ต้องการ
พออายุครบบวช ก็เข้าบรรพชาเป็นพระภิกษุ และบัดนี้ก็ยัง

อยู่ในสมณเพศ ท่านผู้นี้เคยเป็นน้องชายคนเล็กของเราเอง
เรายังมีใจเคารพท่านอยู่เสมอมา ท่านเป็นผู้ประเสริฐจริงๆ

คนมีบารมีที่เคยเห็นอีกผู้หนึ่ง คือพ่อของเราเอง พอ
ปลดเกษียณอายุราชการได้ไม่กี่ปีก็ตัดเมียและลูกซึ่งยังกำลังเรียน
อยู่ ออกบวชได้จนตายในผ้าเหลือง ร่มเงาแห่งพระพุทธ
ศาสนา

....เราไม่สามารถจะตัดห่วงได้ ถ้าขาดเราไปคนหนึ่งยัง
ไม่รู้ว่าจะหาเงินมาเลี้ยงดูส่งเสียให้ลูกหญิง ๒ คนซึ่งกำลัง
เรียน ม.ศ. ๓ และ ๔ ให้จบอุดมศึกษาได้อย่างไร? ลูกหญิง
คนโตจบมหาวิทยาลัยมีงานทำ ลูกชายคนโตรับปริญญาปีนี้และ
ได้งานทำไปแล้ว ลูกหญิงคนที่สองจบปริญญามีงานทำแล้ว
ลูกหญิงคนที่สามกำลังอยู่ปีสุดท้ายของมหาวิทยาลัย และยังอีก
๒ คนซึ่งเรียน ม.ศ. นั้นจะได้ใครมาส่งเสียเล่าเรียนต่อไป ถ้า
ขาดพ่อคงลำบากมาก จะต้องมีเงินเรียนถึงขั้นอุดมศึกษาหรือไม่
ยังเป็นปัญหา?

....และนี่ก็เป็นปัญหาหนึ่งซึ่งผูกคอเราอยู่ เราเองได้
รับบทเรียนอันลำบากแสนเข็ญ เมื่อครั้งสมัยพ่อออกบวชนั้น
เราก็กำลังเรียนอยู่ คุณแม่ท่านต้องทนทุกข์ปานใดเราก็เห็น
แล้ว เราจึงต้องใจอ่อน ตัดไปไม่ได้เพราะเหตุแห่งลูกนี้

แต่ถึงจะหาเหตุผลอะไร ๆ มาแก้ตัวมันก็คงฟังไม่ขึ้นทั้ง
นั้น แท้ที่จริงเรายังหลงติดและยึดมั่นในตัวตนยังติดรูป รส
กลิ่น เสียง สลัดออกจากกามไม่ได้ ยังติดอยู่ในหล่มยังไม่
มีปัญญาไม่มีกำลังใจพอที่จะถอนตัวจากหล่มนั้นนั่นเอง อนิจจา
ความโง่หนอช่างทำตา ใจให้บอดไปได้ถึงเพียงนี้ คนโง่ถึง
จะรู้อ่างเรียนบ้าง เข้าใจในโลกของพระอรหันต์บ้าง แต่ก็ยังคงโง่
อยู่นั่นเอง สิ่งที่ทำหน้าว่าไม่งามก็เห็นเป็นงาม อะไรที่ทำหน้าว่า
เป็นทุกข์และกัอยู่ว่าเป็นทุกข์ ก็ยังรู้สึกไปว่าเป็นสุขอยู่นั่นเอง
คนถึงจะเรียนรู้เท่าใด แต่ถ้ายังไม่มีความฉลาดพอที่จะเห็นแจ้ง
ชัดจนตระหนักได้แท้จริงว่าสิ่งทั้งปวงเป็นทุกข์ จะพ้นบ่วงมาร
นี้ไปได้ได้อย่างไร?

ถึงพบก็ไม่เห็น เห็นสิ่งใดก็ไม่ชื่อว่าพบสิ่งนั้น แม้เห็น
ก็ยังไม่รู้ว่าสิ่งที่เห็นเป็นเพียงรูป สิ่งที่เป็นเพียงนาม แม้เห็น
รูปก็เพียงท่องว่านั่นเป็นรูปนี่เป็นนาม แต่ลักษณะของรูปและ
นามซึ่งปรากฏให้รู้ว่าเป็นรูปนามอย่างไรก็ไม่รู้ ถึงจะรู้จักเพียง
พริบตาเดียวแล้วความรู้นั้นก็ดับไปเป็นอนิจจัง แล้วก็เริ่มหลง
ลืมสติในสิ่งที่เห็นที่ได้ยิน ที่สัมผัส ที่คิดนึกต่อไปอีกนานจึงจะ
มีสติระลึกได้อีก แล้วอย่างนี้จะเห็นอริยสัจได้อย่างไร? ช่างโง่
ช่างมืดบอดอะไรเช่นนั้น

พระพุทธรองค์ได้ตรัสแก่มาคันธิยะปริพาชก ไว้ในเรื่อง
 กามนำพ้มาก พระองค์ตรัสว่าผู้ยินดีในกามผลิตผลิตยิ่งใน
 กาม เปรียบเหมือนคนเป็นโรคเรื้อนที่ทั้งตัวมีแต่บาดแผลอัน
 เกิดจากโรคเรื้อนทำให้คัน เมื่อคันก็เกาบ้างผิงไฟบ้าง ใน
 ขณะเกาและผิงไฟนั้นก็มีความรู้สึกผลิตผลิตเป็นสุขอย่างยิ่งจน
 ไม่อยากละจากการเกาและผิงไฟนั้น ครั้นเมื่อบุรุษโรคเรื้อน
 นั้นหายจากโรคขาดแล้วก็ไม่มีความต้องการที่จะเกา และไม่
 อยากแม้เพียงจะเข้าไปใกล้กองไฟที่ตนเคยผิง คนที่หายจาก
 การเป็นโรคเรื้อนก็เปรียบเหมือนพระอริยบุคคลซึ่งพ้นจากกาม
 (อนาคามี) แล้วก็เข้าไปใกล้ไม่ยินดีแม้เพียงเห็นวัตถุกาม
 เหล่านั้น และเปรียบเหมือนบุคคลที่พ้นจากรกชั้นไปสู่สวรรค์
 อันเป็นสุข ก็ไม่ยินดีไม่ต้องการเห็นและเข้าไปใกล้นรกที่ตน
 พ้นมาได้นั้นอีก หรือแม้เพียงความสุขในโลกมนุษย์ซึ่งเราหลง
 คิดกันอยู่นั้น เทพทั้งหลายย่อมไม่ยินดีที่จะเข้ามาใกล้เลย

พระอุบลวรรณาเถรองค์อรหันต์ ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้
 เคยสรรเสริญไว้ ว่าเป็นพระเถรที่ทรงไว้ซึ่งอิทธิฤทธิ์เหนือกว่า
 พระเถรทั้งหลาย ได้เคยกล่าวถึงกามไว้อย่างน่ากลัวน่าขยะ
 ข้าง ดังที่ท่านเคยผ่านชีวิตในกามมาในหลายชาตินับชาติไม่
 ถ้วนว่า เพราะเหตุแห่งกามอันเป็นเหตุให้เกิดภพทำให้ท่านได้

ประสบความทุกข์เพราะกามอย่างแสนสาหัสมาแล้ว ในชาติ
 นั้นท่านได้เกิดเป็นสตรีที่มีรูปสมบัติและทรัพย์สมบัติด้วยผลบุญ
 และด้วยผลแห่งกิเลสและกรรมทำให้ท่านได้พรัดพรากจากทรัพย์
 สมบัติไปเป็นภรรยาของโจร มีบุตรเล็ก ๆ ชายหนึ่งหญิงหนึ่ง
 ก็พลัดพรากจากกันไปตั้งแต่บุตรทั้งสองยังไร้เดียงสา จนท่าน
 ได้ไปเป็นหญิงโสเภณีอยู่ในเมืองอีกเมืองหนึ่ง ต่อมาบุตรชาย
 เต็มโตเป็นหนุ่มได้เป็นบุตรบุญธรรมของเศรษฐีคนหนึ่ง และ
 ได้รับมรดกเป็นเศรษฐีต่อมา แล้วกลับมาได้น้องสาวแท้ ๆ
 ของตัวซึ่งพลัดไปอยู่ในเมืองหนึ่งเป็นภรรยา แล้วก็มาได้ท่าน
 (นางอุบลวรรณ) เป็นภรรยาน้อย ต่อมาจึงได้รู้ว่าแท้ที่จริง
 สามีของตนคือบุตรชายที่พลัดพรากจากกันแต่เมื่อยังเล็ก ๆ อยู่
 และหญิงที่ร่วมสามีกับตนนั้นก็คือ บุตรสาวของตนนั่นเอง
 ท่านก็เลยสลัดใจ สละเพศมรวาสออกบวชเป็นดาบสินีตั้งแต่
 นั้นจนสิ้นชีวิตไป

นี่แหละกามและโทษของกาม ความสกปรกน่าขยะแขยง
 ของกาม กามเป็นเหตุให้เกิดในภพต่าง ๆ ถ้าไม่เกิดก็จะไม่
 ประสบความสกปรกได้ถึงเพียงนี้ นี่เป็นเรื่องที่พระอุบลวรรณ
 เถรีได้เล่าไว้ให้เห็นความสกปรกของกาม คราบไคที่ยังต้องมี
 ภพมิชาติเพราะยังไม่สิ้นกิเลส ใครเล่าจะทราบได้ว่าในชาติใด

ชาติหนึ่งเราได้สกปรกเช่นนั้นบ้างหรือไม่ เพราะเราไม่มีญาณ
ระลึกชาติได้อย่างท่าน เราจึงไม่ทราบความสกปรกของเราใน
ชาติก่อน ๆ....

วันนี้ ๘ ม.ค. ๒๑ ได้รับฟังธรรมะจากวิทยุสองสถานี
สถานี ๑ ประเทศไทยและยานเกราะ เมื่อ ๘.๐๐ น. เพราะเป็น
วันพระ สถานี ๑ ประเทศไทยแสดงเรื่อง สังกะหะวัตถุ ๔ อัน
ได้แก่ ทาน บิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตทา เป็นธรรมเป็น
การเอื้อเฟื้อแก่กันยังสามัคคีให้เกิดแก่หมู่คณะ ส่วนยานเกราะ
แสดงเรื่อง โลกะวิฑู

....ในคำสวดมนต์ทำวัตรเย็นลงท้ายด้วยการให้พิจารณา
ตนเองเสมอว่า เรามีความตาย ความแก่ ความเจ็บ ต้องพลัด
พรากจากสิ่งอันเป็นที่รักที่ยินดีเป็นธรรมดา เมื่อพิจารณา
เสมอ ๆ อยู่ดังนี้ ความเบื่อหน่ายความคลายกำหนัดก็เกิด จิต
ย่อมตั้งมั่นและแล้วก็มีสติเห็นแจ้งในธรรมทั้งหลาย อันเป็น
ธรรมดาในจิต ในกาย ในเวทนา และในธรรมทั้งหลายซึ่งมี
ความจริงว่า สิ่งทั้งหลายอันมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา เมื่อ
สิ้นเหตุปัจจัยย่อมดับไปเป็นธรรมดา นี่เป็นคำสอนของพระ
พุทธเจ้า

ชีวิต^{นี้}เหมือนอะไร จะโสภาน่าพิสมัยน่าเพลิดเพลิน
เหมือนที่เราทำทั้งหลายกำลังเพลิดเพลิน ยินดีอาลัยอวรณ์
อยู่หรือไม่ โปรดฟังดูคำ^{นี้} พระผู้มีพระภาคเปรียบชีวิตไว้
อย่างไร

ชีวิต^{นี้}เหมือนฝูงปศุสัตว์ที่กำลังถูกมัจจุราชต้อนไปสู่โรง
ฆ่าสัตว์ ไม่มีแม้ขณะเดียวที่จะหันกลับไปสู่ที่เริ่มต้น มีความ
ตายเป็นเบื้องหน้า ก้าวไปสู่ความตายตายเดียวเท่านั้น น่าสลด
ใจไหม? นี่คือความจริง ชีวิตเหมือนกระแสน้ำที่ไหลลงจาก
ลำธาร จากยอดเขาไปสู่เบื้องล่าง ไม่มีวันไหลกลับสักขณะ
เดียว เป็นอย่างไร? น่าพิสมัยในชีวิตใหม่ท่าน?

ชีวิต^{นี้}เหมือนเปลวพยับแดด ซึ่งระยิบระยับดวงตาอยู่
เบื้องหน้า ทำให้มนุษย์ซึ่งกำลังเป็นอยู่ในทะเลทรายแห้งตื้นหา
เห็นเป็นแม่น้ำ ปราสาทราชวัง ครั้นเมื่อเดินเข้าไป ๆ ก็ไม่
เห็นอะไร ความสุขความยินดีที่เรากำลังเพลิดเพลินอยู่นี้มีใคร
บ้างที่สามารถจับถูกต้องมันได้ สุขอยู่เพียงชั่วแวบเดียวก็หายไป
สุขแล้วชั่วขณะเดียวก็กลายเป็นทุกข์ไปอีก เพราะความ
จริงเป็นไปตามที่พระพุทธองค์ทรงกล่าวเตือนภิกษุทั้งหลายไว้
ว่า กาม^{นี้}ทั้งหลายเป็นของชั่วคราวเท่านั้นเอง คนหมกมุ่นใน

กามก็เหมือนคนตาบอดที่หลงทาง ไม่มีวันพบทางที่จะพ้นไป
จากทุกข์ทั้งหลายได้

ชีวิตนี้เปรียบเหมือนชั้นเนื้อสดที่ตึงไว้บนเตาไฟลุกโชน
มีแต่จะมอดไหม้ไปเป็นถ่านโดยเร็วพลัน

ชีวิตนี้เปรียบเหมือนฟองน้ำซึ่งลอยอยู่เหนือน้ำ อันมี
แต่จะแตกดับไป

ชีวิตนี้เหมือนน้ำค้างบนใบหญ้าใบไม้ ซึ่งจะเหือดหายไป
โดยไม่ช้าเลย เมื่อดวงอาทิตย์โคจรขึ้นจากขอบฟ้า

ชีวิตนี้เหมือนก้อนเซพะที่ติดอยู่ปลายคัน อันบุคคล ถ่ม
ทิ้งไป

ชีวิตนี้เหมือนรอยไม้ที่ขีดลงในน้ำ ซึ่งจะพลันหายไปเมื่อ
ยกไม้ขึ้นจะนน

นี่แหละชีวิตที่เรากำลังบ้ากำลังหลงใหลรักนักรักหนากัน
อยู่ทั่วไป อนิจจา คนตาบอดทั้งหลาย....

คนร้อนวิชาอยู่ในโลกหรือไม่? ไม่มี.... ในโลกมีแต่
คนที่ร้อนด้วยอวิชชา ถ้าคนมีวิชา ก็จะมีแต่ความเย็น ความ
สว่าง ความสงบ ส่วนคนที่เต็มไปด้วยอวิชชา ก็จะมีแต่อกุศล
อยู่ในกาย วาจา และใจ ทำให้ร้อนทั้งกายทั้งวาจาและทั้งใจ

คนมีวิชา เมื่อคิดก็คิดไปด้วยความมีศบอด ไม่รู้จริง
 เมื่อทำก็ทำไปด้วยความง้ออันตนเข้าใจว่าสิ่งนั้นถูกต้อง บางที
 ก็ทำตาม ๆ เขาไปทั้ง ๆ มันผิดก็ทำ บางทีอาจารย์สอนผิด ๆ ก็
 ทำตาม ๆ ไป บางทีพ่อแม่เพื่อนฝูงประพฤติดีกก็ประพฤติดำตาม ๆ
 เขาไป เพราะมันสนุกมันเพลิดเพลินตามกิเลสของตัวเองเช่น
 คำพูดโง่ ๆ ที่ว่า ก็เขากินเหล้ากันทั่วโลก เราจะมัวโง่กินน้ำอยู่
 ทำไม หรือคำพูดที่ว่า เมื่อเห็นว่าฆ่าสัตว์เป็นบาปแล้วทำไม
 พระจึงกินเนื้อสัตว์กันล่ะ? การพูดให้ร้ายแก้คำสอนของพระ
 พุทธองค์โดยเหตุผลโง่ ๆ ของตนเองเช่นนี้แหละ เป็นเรื่องของ
 ผู้ที่เฝ้าอยู่ในมิจฉาทิฏฐิ ยินดีในความเห็นผิด คัดค้านสิ่งที่ถูก
 ต้อง

บันทึกเรื่องต่อไปที่ท่านเขียนไว้ เมื่อเดือน มกราคม ๒๕๒๑

สังฆทาน

เป็นทานที่ถวายแก่ภิกษุโดยอุทิศแก่พระอริยสงฆ์ สงฆ์
ในสมัยนี้เรียกกันว่า “สมมุติสงฆ์” คือ เป็นอริยสงฆ์โดยสมมุติ
เพราะไม่มีผู้ใดทราบที่ท่านเหล่านั้นจะเป็นพระอริยสงฆ์หรือไม่
อริยสงฆ์หมายถึงสงฆ์ที่ได้บรรลุดัง โสคาปฎิมนรรคเป็นพระอริย
บุคคลชั้นโสคาบัน ไปจนถึงพระสกทาคามี พระอนาคามีและ
พระอรหันต์เป็นที่สุดแห่งมรรคผล หรือเรียกว่าเป็นที่สุดแห่ง
ความบริสุทธิ์โดยสิ้นเชิงจาก โลก โกรธ หลง

สิ่งที่เรียกว่า “สังฆทาน” นั้น ไม่ได้หมายถึงสิ่งของ
ที่ท่าน แต่ท่านมุ่งถึงผู้รับทานที่เรียกกันว่า “ปฏิคาหก”
ฉะนั้นการที่เราจัดสิ่งของถวายสังฆทานว่าต้องมีของต่าง ๆ เท่า
นั้นท่านเป็นการไม่ถูกต้อง สิ่งของที่ถวายนั้นจะเป็นอะไรก็ได้
ที่ท่านอาจรับได้โดยไม่ขัดต่อพระวินัย แต่ต้องเป็นของที่ค้ำ
ประณีต สะอาด ซึ่งเป็นของควรให้แก่ผู้มีศีล

มีเรื่องในอรรถกถาท่านแสดงไว้ว่า ไม่เป็นสังฆทาน

เช่น มีผู้นำของไปวัดเพื่อถวายสังฆทานโดยแจ้งแก่เจ้าอาวาส
 ขอให้จัดภิกษุรับสังฆทาน เมื่อเจ้าอาวาสจัดพระเถระผู้มี
 พรรษาสูงเป็นที่เคารพแก่คนเหล่านั้นมารับทาน ชายผู้นั้นก็
 ใจว่าโชคเราดีหนอได้พระเถระที่มียศพรรษาสูงทั้งนี้ การถวาย
 นั้นก็ไม่เป็นสังฆทาน เพราะจิตของ "ทายก" ไม่บริสุทธิ์ ไม่
 เคารพยำเกรงในความเป็นสงฆ์เสียแล้ว หรือเมื่อเจ้าอาวาสจัด
 สามเณรมาให้เป็นผู้รับทาน ผู้ถวายก็ไม่พอใจ ไม่ยินดีโดยคิด
 ว่าเราไม่ได้รับกุศลสังฆทานเสียแล้ว เณรนี้ไม่ใช่พระ ดังนั้นก็
 ไม่เป็นสังฆทาน

สังฆทานที่จะเป็นผลมากก็ต่อเมื่อผู้ถวายทวนนั้นมีจิต
 บริสุทธิ์ ซึ่งหมายถึงปราศจากโลภะ โทสะ โมหะเกิดขึ้นใน
 ขณะถวาย เราต้องเข้าใจเสียก่อนว่า จิตที่เหมาะสมแก่การงาน
 ในฝ่ายกุศลนั้นต้องไม่มีอกุศลเจือปนด้วย และโดยปกติขณะจิต
 ที่มีกุศลนั้นอกุศลก็เกิดไม่ได้ แต่จิตเกิดกับเร็วมาก ในขณะที่
 หนึ่งจิตเป็นกุศลแต่ขณะต่อมาอาจเกิดอกุศลจิตขึ้นได้ ฉะนั้น
 ในขณะถวายทานนั้นต้องเจริญสติปัฏฐานตลอดเวลาที่ถวายทาน
 อกุศลก็เกิดไม่ได้ เพราะจิตเป็นกุศลอยู่เป็นเวลานานด้วยสติที่
 เกิดในกาย เวทนา จิตและธรรม

เรื่องของท่านเป็นเรื่องละเอียดประณีต ซึ่งไม่มีบุคคลผู้

ใจจะรู้ได้เท่ากับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่พระองค์ได้แสดงไว้ในพระสูตรต่าง ๆ เช่น สัปปริสทาน กาลทาน ฯลฯ ผู้ใจจะรู้ละเอียดก็ต้องศึกษาค้นคว้าจากในพระไตรปิฎกเท่านั้น

การที่เราได้ฟังจากภิกษุที่นำมาแสดงในวิทยุบ้าง ในวัดบ้างก็เป็นเพียงปลั๊กย่อยที่ท่านเล่าเรียนมาเท่านั้น ตามที่ได้ยินได้ฟังจากวิทยุยานเกราะเท่าที่ได้ฟังมากมีดังนี้.....

ทานบารมี ท่านแบ่งไว้เป็น ๓ ชั้น ท่านเรียก ทานบารมี ๑ ทานอุปบารมี ๑ ทานปรมัตถบารมี ๑ ที่ท่านแบ่งผลแห่งทานที่ให้แล้วนั้นตามกำลังแห่งทานซึ่งจะนำผลวิบากมาสู่ผู้ให้ตามกำลังเจตนาและวัตถุทานที่ให้

ทานปรมัตถบารมี เป็นทานที่มีกำลังสูงสุดทั้งเจตนาและวัตถุทาน วัตถุทานที่สูงที่สุดสำหรับมนุษย์ก็คือ ชีวิต อวัยวะ เลือดเนื้อของผู้ให้ เมื่อผู้ใจเสียสละชีวิตของตนเองเป็นทานแก่ผู้ใจด้วยมีเจตนาสูงกว่า แม้ชีวิตร่างกายและเลือดเนื้อเรานักยอมสละสูญไปเพื่อเป็นประโยชน์ให้ผู้รับมีชีวิตรอดอยู่ต่อไปได้ ดังนั้นเป็นปรมัตถบารมี ก็มีตัวอย่างในเรื่องของพระโพธิสัตว์เมื่อครั้งยังบำเพ็ญบารมีเพื่อสำเร็จพระโพธิญาณในชาติที่เกิดเป็นสุเมธดาบส และในชาติอื่นๆ เช่น เป็นดาบสอุทิสร่างกายเป็นอาหารแก่พญาคัมภีร์กำลังอดอาหารอยู่กับลูกอ่อนใน

หุบเขาไม่มีกำลังปีนป่ายขึ้นมาได้ และในชาติที่เกิดเป็นพระเจ้า
สิวีราชได้บริจาคดวงตาให้เป็นทานแก่พราหมณ์... เป็นต้น

พระพุทธองค์ตรัสว่า การให้ธรรมะเป็นทานชื่อว่าชนะ
การให้ทั้งปวง รสแห่งพระธรรมชนะรสทั้งปวง ความยินดีใน
พระธรรมชนะความยินดีทั้งปวง การทำค้นหาให้สิ้นไปได้ชื่อ
ว่าทำให้สิ้นทุกข์ทั้งปวง

แสดงให้เห็นว่าบุคคลจะสิ้นไปจากทุกข์ทั้งปวง ได้นั้นก็
เป็นผลที่เกิดจากเหตุ คือการฟังธรรมของพระพุทธองค์เท่านั้น
แม้พระปัจเจกพุทธซึ่งตรัสรู้ด้วยตนเองก็มีใช้จะปราศจากเหตุ
แห่งการฟังธรรมมาจากพระสัมมาสัมพุทธในชาติก่อนๆ ก็ได้
ฟังธรรมมาก่อนแล้วทั้งนั้น ไม่ใช่อยู่ที่ๆ ก็บรรลุนิพพานขึ้นมาด้วย
ตนเอง ดังนั้นการให้ธรรมจึงได้ชื่อว่าชนะซึ่งการให้ทั้งปวง

เหตุใดจึงกล่าวว่าการถวายสังฆทานเป็นทานที่มีผลมาก
อันหาประมาณมิได้ ชื่อนี้เป็นเหตุผลที่มาจากธรรมทานซึ่งชื่อ
ว่าชนะการให้ทั้งปวง การที่หายก็ได้ถวายทานแก่สงฆ์ ก็ย่อม
ได้เข้าไปใกล้สงฆ์ ได้ฟังธรรมจากสงฆ์ สงฆ์นี้เป็นกัลยาณมิตร
ย่อมแสดงธรรมอันเป็นสัจจะอันนำสัตว์ออกไปจากทุกข์ เมื่อ
ปฏิบัติจนสิ้นทุกข์ได้ตามธรรมที่สงฆ์ท่านให้แล้วก็ได้ชื่อว่าผล
มากมีอันสิ้นสุดอันสูงสุดในศาสนานี้ สงฆ์ที่แสดงธรรมอันสูงสุด

ได้^๕หมายถึงอริยสงฆ์อันมีโศคาบันบุคคลไปจนถึงอรหันต์ ไม่ใช่
สมมุติสงฆ์ที่เราเห็น ๆ กันมากมายทุกวันนี้...

(คุณพ่อเขียนยังไม่จบ คิดว่าคงจะต้องการเขียนต่ออีก แต่
เป็นที่น่าเสียใจเป็นอย่างยิ่งที่ลูก ๆ ไม่มีโอกาสจะได้อ่านบันทึก
ของคุณพ่อต่ออีกแล้ว ลูก ๆ ขอให้วิญญานของคุณพ่อจงไปสู่
สุคติ ในสัมปรายภพนั้นด้วยเถิด.)

จากลูก ๆ ของคุณพ่อ

ธรรมบุญชีวิต

บทนำ

คนเต็มคน

๑. คนสมบูรณ์แบบ

(สมาชิกที่ดีของมนุษยชาติ)

คนสมบูรณ์แบบ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสมาชิกที่ดีของคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ มีธรรมหรือคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

๑. รั้งมัญญตา รู้หลักและรู้จักเหตุผล คือรู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย ที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติกิจหน้าที่และดำเนินกิจการต่าง ๆ รู้เข้าใจสิ่งที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติ รู้จักคิดรู้จักพิจารณาตามเหตุผลเช่นรู้ว่า ตำแหน่ง ฐานะ อาชีพ การงานของตน มีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร มีอะไรเป็นหลักการ จะต้องทำอะไรอย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จที่เป็นไปตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้น ๆ ทั้งนี้เป็นต้น ตลอดจน

ชั้นสูงสุด คือรู้เท่าทันกฎธรรมดาหรือหลักความจริงของธรรมชาติ เพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้อง มีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิตนั้น

๒. อัจฉัญญตา รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผลคือ รู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าหลักการนั้น ๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร รู้ว่าที่ตนทำอยู่อย่างนั้น ๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้น เพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร หรือควรจะได้บรรลุถึงผลอะไร ที่มีหน้าที่ ตำแหน่ง ฐานะ การงานอย่างนั้น ๆ เขากำหนดวางกันไว้ เพื่อความมุ่งหมายอะไร กิจการที่ตนทำอยู่ขณะนี้ เมื่อทำไปแล้ว จะบังเกิดผลอะไรบ้าง เป็นผลดีหรือผลเสียอย่างไรถึงนี้เป็นต้น ตลอดจนถึงชั้นสูงสุดคือรู้ความหมายของกติธรรมคา และประโยชน์ที่เป็นสาระของชีวิต

๓. อัจฉัญญตา รู้จักตน คือ รู้ตามเป็นจริงว่า ตัวเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสม และรู้จักแก้ไขปรับปรุงส่งเสริม ทำการต่าง ๆ ให้สอดคล้องถูกต้อง ตรงทางที่จะให้เจริญองงาม บังเกิดผลดี

๔. มัตตัญญูตา รู้จักประมาณ คือ รู้จักพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค รู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความเหมาะสมพอดีในการพูด การปฏิบัติกิจ และทำการต่าง ๆ ตลอดจนการพักผ่อนหลับนอนและการสนุกสนานร่าเริงต่าง ๆ

๕. กาลัญญูตา รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ ในการประกอบกิจการทำหน้าที่การงาน ปฏิบัติการต่าง ๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่นรู้ว่าเวลาไหน ควรทำอะไร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา ให้ถูกเวลา เป็นต้น

๖. ปริสัจญูตา รู้จักชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมชน และชุมชน รู้การอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นที่ชุมชน และต่อชุมชนนั้นว่า ชุมชนนั้นเมื่อเข้าไปหา ควรต้องทำกิจการอย่างนี้ ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนั้นมีระเบียบวินัยอย่างนี้ มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้ มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้อง ควรต้องสงเคราะห์ ควรรับใช้ ควรบำเพ็ญประโยชน์ให้อย่างนี้ ๆ เป็นต้น

๗. ปุคคลัญญูตา รู้จักบุคคล คือ รู้จักและเข้าใจ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอรรถาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

๒๑

จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ๆ ด้วยคิดว่าควรจะคบหรือไม่ ได้คิดอะไร
จะสัมพันธ์เกี่ยวข้อง จะใช้ จะยกย่อง จะทำหนี หรือจะแนะนำ
นำเสนออย่างไร จึงจะได้ผลดี ทั้งนี้ เป็นต้น

ธรรม ๗ ข้อนี้ เรียกว่า สัปปริสธรรม แปลว่า ธรรม
ของสัปปริสชน คือคนดี หรือคนที่แท้ ในความหมายของ
พระพุทธศาสนา

(อง.สศก. ๒๓/๖๕/๑๑๔)

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961115714

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

หมวดหนึ่ง

คนกับสังคม

๒. คนมีศีลธรรม

(สมาชิกในหมู่อารยชน)

คนมีศีลธรรม หรือมีมนุษยธรรม ที่เรียกได้ว่าเป็น
อารยชน มีธรรม คือคุณสมบัติ ดังนี้

ก. มีสุจริต คือความประพฤติที่ประพฤติชอบ ๓ ประการคือ

๑. กายสุจริต ความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ถึงามถูกต้อง
ต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย

๒. วาสุจริต ความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ถึงามถูกต้อง
ต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา

๓. มโนสุจริต ความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่ถึงามถูกต้อง
ประพฤติชอบด้วยใจ

(ท.ป. ๑๑/๒๒๘/๒๒๑)

ข. ประพฤติปฏิบัติถูกต้องตามทางแห่งกุศลกรรม หรืออารย
ธรรม ๑๘ ประการ คือ

๑. ละการฆ่าการสังหารการบีบบังการเบียดเบียน มี

เมตตากาภรณ์ ช่วยเหลือเกื้อกูลสงเคราะห์กัน

๒. ละการแย่งชิงลักขโมย เอรัดเอาเปรียบเคารพ
สิทธิในทรัพย์สินของกันและกัน

๓. ละการประพฤติกิเลสละเมิดในของรักของหวง
แทน ไม่ข่มเหงจิตใจ ทำลายลบหลู่เกียรติและคุณค่าของกัน

๔. ละการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง กล่าวแต่คำสัจย์
ไม่จงใจพูดให้ผิดจากความจริงเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใดๆ

๕. ละการพูดส่อเสียดยุยง สร้างความแตกแยกพูดแต่
คำที่สมานและส่งเสริมสามัคคี

๖. ละการพูดคำหยาบคาย สกปรกเสียหาย พูดแต่คำ
สุภาพ นุ่มนวลควรฟัง

๗. ละการพูดเหลวไหลเพ้อเจ้อ พูดแต่คำจริงมีเหตุ
มีผล มีสารประโยชน์ ถูกกาลเทศะ

๘. ไม่ละโมภ ไม่เพ่งเล็งคิดหาทางเอาแต่จะได้อะไร
คิดเสียสละ ทำใจให้ผ่องแผ้วกว้างขวาง

๙. ไม่คิดร้ายมุ่งเบียดเบียน หรือเพ่งมองในแง่ที่จะทำ
ลาย ทั้งความปรารถนาดี แม่ไมตรี มุ่งให้เกิดประโยชน์สุข
แก่กัน

๑๐. มีความเห็นถูกต้อง เป็นสัมมาทิฐิ เข้าใจใน

หลักการที่ว่า ทำดีมีผลดี ทำชั่วมีผลชั่ว เป็นต้น

ธรรม ๑๐ ข้อนี้ เรียกว่า กุศลกรรมบถ (ทางทำกรรมดี) บ้าง ธรรมจริยาบ้าง อารยธรรมบ้าง เป็นรายละเอียดขยายความสุจริต ๓ ข้อข้างต้นด้วย คือ ข้อ ๑-๓ เป็นการสุจริต ข้อ ๔-๗ เป็นวิสุจริต ข้อ ๘-๑๐ เป็นมโนสุจริต

(ม.ม. ๑๒/๔๘๕/๕๒๓)

หลักความประพฤติ ๑๑ ข้อนี้ เป็นธรรมจริยาและเป็นอารยธรรมที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ทำคนให้เจริญขึ้นพร้อมทั้ง ทางกาย ทางวาจา และทางใจ แต่ผู้ใดยังไม่มั่นคงในอารยธรรม ท่านสอนว่าผู้หนึ่งพึงควบคุมตนให้ได้ในทางกายและวากาก่อนเป็น อย่างน้อย ด้วยการประพฤติตามหลักศีล ๕ ที่ท่านตัดแบ่งออกจากธรรมจริยา ๑๐ ประการนั้น ก็ยังจะได้ชื่อว่า เป็นคนมีศีลธรรม คือ

๑. เว้นจากปาณาติบาต ละการฆ่าการสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย
๒. เว้นจากอทินนาทาน ละการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน
๓. เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร ละการประพฤติผิดในกามไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน อันเป็นการทำลาย

เกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทำลายตระกูลของเขาให้
สับสน

๔. เว้นจากมุสาวาท ละการพูดเท็จโกหกหลอกลวงประทุษ
ร้ายเขา หรือประโยชน์สุขของเขาค้ำยวาท
๕. เว้นจากสุราเมรัย ไม่เสพเครื่องคองของมีนเมาสิ่งเสพติด
อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิด
พลาดเพราะขาดสติ

(ธง.ปญจก.๒๒/๑๗๒/๒๒)

๓. คนมีคุณแก่ส่วนรวม (สมาชิกที่ดีของสังคม)

สมาชิกที่ดีผู้ช่วยสร้างสรรค์สังคม มีธรรม คือหลักความ
ประพฤติ ดังนี้

ก. มีพรหมวิหาร คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้
มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพระพรหม ๔ อย่างต่อไปนี้

๑. เมตตา ความรัก ความปรารถนาดี มีไมตรีต้อง
การช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์ และความสุข

๒. กรุณา ความสงสาร อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้น
จากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือด
ร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

๓. มุทิตา ความเบิกบานยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข
ก็มีใจแช่มชื่นเบิกบาน เมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จอกงาม
ยิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย

๔. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลางมีจิตราบเรียบสม่ำเสมอ
มั่นคง เทียงตรงดุจตราขั้ว มองเห็นการที่บุคคลจะได้

รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัย
วางตน และปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม

(ท.ม.๑๐/๑๘๔/๒๒๕)

เมื่อมีคุณธรรมภายใน เป็นพื้นฐานจิตใจเช่นนี้แล้ว ก็จะทำให้การแสดงออกในภายนอกเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ หนักแน่น และจริงจัง ถัดจากคุณสมบัติภายในนี้แล้ว สมาชิกที่ดีของสังคม มีหลักความประพฤติที่แสดงออกในภายนอกดังต่อไปนี้

ข. บำเพ็ญสังกตวัตถุ คือ หลักการสงเคราะห์ หรือธรรม
เครื่องยึดเหนี่ยวใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ๔
อย่าง ดังต่อไปนี้

๑. ทาน การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่ง
ปัน การช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทานหรือทรัพย์สินสิ่ง
ของ ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

๒. ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก คือกล่าวคำสุภาพไพเราะ
น่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผลเป็นหลักฐาน
ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ
ใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดีสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้
รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓. อัถถจริยา บำเพ็ญประโยชน์ คือการช่วยเหลือ

ด้วยร่างกาย และการชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งการช่วยแก้ไข้ปัญหาและการปรับปรุงส่งเสริมในค่านจริยธรรม

๔. สมานัตตา ความมีตนเสมอ คือวางตนเสมอกัน เสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอกับต่อคนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข้ปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

พูดสั้น ๆ ว่า : ช่วยด้วยทุนด้วยของหรือความรู้ ; ช่วยด้วยถ้อยคำ ; ช่วยด้วยกำลังงาน ; ช่วยด้วยการร่วมเผชิญและแก้ไข้ปัญหา.

(ท.ป. ๑๑/๑๔๐/๑๖๗)

๔. คนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน

(สมาชิกที่ดีของชุมชน)

คนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของหมู่ชน ซึ่งจะช่วยให้หมู่ชนอยู่ร่วมกันด้วยดี มีธรรม คือหลักความประพฤติดังนี้

ก. ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเองได้ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบตนเอง ไม่ทำตัวให้เป็นปัญหา หรือเป็นภาระถ่วงหมู่คณะด้วยการประพฤติธรรม สำหรับสร้างที่พึ่งแก่ตนเอง (เรียกว่า นาคกรณธรรม) ซึ่งมี ๑๐ ประการ คือ

๑. ศีล ประพฤติดีงามสุจริตทั้งทางกาย และทางวาจา มีวินัย และประกอบสัมมาชีพ

๒. พาหุสัจจะ ศึกษาเล่าเรียนสดับรับฟังมาก อันใดเป็นสายวิชาของตน หรือตนศึกษาศิลปวิทยาใด ก็ศึกษาให้ชำรอง มีความเข้าใจกว้างขวางลึกซึ้ง รู้ชัดเจนและใช้ได้จริง

๓. กัลยาณเมตตา มีกัลยาณมิตร รู้จักคบคนดี เข้าหาที่ปรึกษาหรือผู้แนะนำสั่งสอนที่ดี เลือกสัมพันธ์เกี่ยวข้องและถือเยี่ยงอย่างสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี ซึ่งจะช่วยให้ชีวิตเจริญ

งอกงาม

๔. โสวจิตัสสตา เป็นคนพูดกันง่าย ไม่ถือรั้นกระต้าง รู้จักรับฟังเหตุผลข้อเท็จจริง พร้อมทั้งจะแก้ไขปรับปรุงตน

๕. กิ่งกรณียะสุ ทักขตา เอาใจใส่คอยชวนช่วยช่วยเหลือและกิจการของเพื่อนร่วมหมู่คณะและของชุมชน รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองหาวิธีดำเนินการที่เหมาะสม ทำได้ จัดได้ ให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี

๖. ธรรมกามตา รักธรรม ชอบศึกษาค้นคว้าสอบถามหาความรู้หาความจริง รู้จักพูดรู้จักรับฟัง สร้างความรู้สึกลินทสนมสบายใจ ชวนให้ผู้อื่นอยากเข้ามาปรึกษาและร่วมสนทนา

๗. วิริยารัมภะ ขยันหมั่นเพียร พยายามหลีกเลี่ยงความชั่ว ประกอบความดี บากบั่นก้าวหน้า ไม่ย่อท้อไม่ละเลยทอดทิ้งธุระ

๘. สันตุญฐิ มีความสันโดษ ยินดี ฟังพอใจแต่ในลาภผล ผลงานและผลสำเร็จต่าง ๆ ที่ตนสร้างหรือแสวงหามา ได้ด้วยเร็วแรงความเพียรพยายามของตนเอง โดยทางชอบธรรม

๙. สติ มีสติ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการที่ทำ คำที่

พูด กิจที่ทำแล้ว และที่จะต้องทำต่อไปได้ จะทำอะไรก็รอบ
คอบรู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่ผลีผลาม ไม่เดินเลื้อย ไม่เลื่อนลอย ไม่
ประมาท ไม่ยอมถดถอยลงในทางผิดพลาดเสียหาย ไม่ปล่อยปละ
ละเลยทั้งโอกาสสำหรับความดีงาม

๑๐. ปัญญา มีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้ตัวช่วยคุณโทษ
ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้จักพิจารณา
วินิจฉัย ทำการต่าง ๆ ด้วยความคิดและมีวิจารณ์ญาณ

(ที่.ปา.๑๑/๓๑๗/๒๕๑)

ข. ส่วนในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงานร่วม
กิจการ หรือร่วมชุมชน พึงปฏิบัติตามหลักการอยู่ร่วมกันที่
เรียกว่า สาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ๖ ประ
การ คือ

๑. เมตตาทายกรรม ตั้งทายกรรมที่ประกอบด้วย
เมตตา ต่อเพื่อนร่วมงานร่วมกิจการ ร่วมชุมชน คือช่วยเหลือ
กิจธุระต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพ
นับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวจิกรรม ตั้งวจิกรรมที่ประกอบด้วยเมตตา
คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือน
ด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกัน

ทั้งก่อนหน้าและด้านหลัง

๓. เมตตามโนกรรม ตั้งมโนกรรมที่ประกอบด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔. สาธารณโภคี แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕. สีสสามัญญตา มีความประพฤตีสัจจริตตั้งามรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖. ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิตั้งามเสมอกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น กำจัดทุกข์หรือแก้ไขปัญหา

(ที่.ป.๑๑/๑๕๐/๑๖๑)

๕. คนมีส่วนร่วมในการปกครองที่ดี

(สมาชิกที่ดีของรัฐ)

สมาชิกของรัฐผู้มีส่วนร่วมให้เกิดการปกครองที่ดี โดยเฉพาะคนในสังคมประชาธิปไตย พึงรู้หลักและปฏิบัติดังนี้

ก. รู้หลักความเป็นใหญ่ที่เรียกว่าอธิปไตย ๓ ประการ คือ

๑. อัตตอธิปไตย คือตนเป็นใหญ่ คือ ถือเอาตนเองฐานะ ศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ ตลอดจนผลประโยชน์ของตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนาและสิ่งที่เนื่องด้วยตนเป็นประมาณ

๒. โลกอธิปไตย คือโลกเป็นใหญ่ คือ ถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ หวั่นไหวไปตามเสียงนินทาและสรรเสริญ ไม่มีหลักการที่แน่นอน กระทำการด้วยปรารถนาจะเอาใจหมู่ชนหาความนิยม หรือหวั่นกลัวเสียงกล่าวว่าเป็นประมาณ

๓. ธรรมอธิปไตย คือธรรมเป็นใหญ่ คือถือหลักความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนาสิ่งที่ได้ศึกษาตรวจสอบตามข้อเท็จจริง และความคิดเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวางแจ่มชัด และพิจารณาอย่างดีที่สุด เต็มซัดแห่งสติปัญญาจะมองเห็นได้ด้วยความรู้สุจริตใจ

ว่า เป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงาม เป็นประมาณ
เมื่อรู้อย่างนั้นแล้ว ถ้าต้องการรับผิดชอบต่อรัฐประชา
ธิปไตย พึงถือหลักข้อ ๓ คือ ธรรมาธิปไตย

(ท.ป.๑๑/๒๒๘/๒๖๑)

ข. ประพฤติปฏิบัติตามหลักการบริหาร ที่จะช่วยป้องกันความ
เสื่อม นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองโดยส่วนเดียวที่เรียกว่า อปร
ธานิธรรม ๖ ประการคือ

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ พบปะปรึกษาหารือกิจ
การงานกันโดยสม่ำเสมอ

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม
พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลายที่พึงทำร่วมกัน

๓. ไม่ถืออำนาจใครต่อความสะดวก บัญญัติวางข้อ
กำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติวางไว้และไม่เหยียบ
ย่ำล้มล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติกันไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นอยู่ในบท
บัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมนุญ

๔. ท่านผู้ใดเป็นผู้ใหญ่มีประสบการณ์ยาวนานให้เกียรติ
เคารพนับถือท่านเหล่านั้น มองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของ
ท่านว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง

๕. ให้เกียรติและคุ้มครองกุลสตรี มีให้มีการข่มเหง
บีบบังคับขึ้นใจ

๖. เคารพบูชาสักการะเจดีย์ ปูนียสถาน อนุสาวรีย์
ประจำชาติ ไม่ปล่อยปละเลยพิธีเคารพบูชาอันพึงทำแก่อสิ่งอัน
เตือนความทรงจำ และกระตุ้นความตึงามร่วมกันเหล่านั้น ตาม
ประเพณี

๗. จัดการให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครองอันชอบ
ธรรม แก่บรรพชิต ท่านผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธ์ ซึ่งเป็น
หลักใจ และเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจ
ต้อนรับ และหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก

(ท.ม. ๑๐/๖๘/๘๖)

๖. คนผู้นำรัฐ หรือผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน

(พระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองบ้านเมือง)

ท่านผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ผู้นำ และผู้ปกครองรัฐตั้งแต่พระเจ้าจักรพรรดิ พระมหากษัตริย์ ตลอดจนนักปกครองโดยทั่วไป มีหลักธรรมที่เป็นคุณสมบัติ และเป็นข้อปฏิบัติ ดังนี้

ก. มีคุณธรรมของผู้ปกครอง ที่เรียกว่า ทศพิธราชธรรม หรือราชธรรม (ธรรมของพระราชา) ๑๐ ประการ คือ

๑. ทาน การให้ คือ สละทุนทรัพย์สิ่งของบำรุง เลี้ยงช่วยเหลือ สงเคราะห์ประชาราษฎร์ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

๒. ศีล ความประพฤติดีงาม คือ สำรวมกาย และวจีวาร ประกอบแต่การสุจริต รักษาภคัตติคุณประพฤติให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นทีเคารพนับถือของประชาราษฎร์ มิให้มีข้อที่ผู้ใดจะดูแคลน

๓. **ปรีชาคะ** การบริจาคนั้น คือ สามารถเสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดชีวิตของตนได้เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

๔. **อาชชวะ** ความซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไว้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

๕. **มัททวะ** ความอ่อนโยน คือ มีอหิยาภัยไม่เยื่อหยิ่งหยาบคายกระด้างดื้อองคฺ์ มีความงามสง่าเกิดแต่ที่วงที่กิริยาสุภาพนุ่มนวลละมุนละไม ควรได้รับความรักภักดี แต่มีขาคยาเกรง

๖. **ตปะ** ความทรงเดช คือ แผลดเผาภิเลสคณฺหา มิให้เข้ามาครอบงำจิต ระวังยับยั้งข่มใจได้ ไม่หลงไหลหมกมุ่นในความสุขสำราญ และการปรนเปรอมีความเป็นอยู่สม่ำเสมอหรืออยู่อย่างง่าย ๆ สามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจในหน้าที่ให้บริบูรณ์

๗. **อถโกธะ** ความไม่โกรธ คือ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่วินิจฉัยความ และกระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มีเมตตาประจําใจไว้ระงับความเคืองชุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันสุขุมราบเรียบตามธรรม

๘. อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน คือไม่หลงระเห็จอำนาจ ไม่บีบบังคับใคร มีความกรุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใด ด้วยอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

๙. ขันติ ความอดทน คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ อดทนต่อความเหนื่อยยาก ถึงจะลำบากกายน่าเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกย่ำถูกหยันด้วยด้อยคำเสียคติสาดาดอย่างใด ก็ไม่หมกกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกิจกรณีย์ที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

๑๐. อวิโรธนะ ความไม่ขัดราชฎ์ ไม่คลาถธรรม คือ ถือประโยชน์สุขความดีงามของรัฐและราษฎรเป็นที่ตั้ง อันใดประชาราษฎร์ปรารถนาโดยชอบธรรมก็ไม่ขัดขืน การใดจะเป็นไปโดยชอบธรรม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ก็ไม่ขัดขวาง วางองค์เป็นหลัก หนักแน่นในธรรม คงที่ ไม่มี ความเอนเอียงหวั่นไหว เพราะด้อยคำดีร้าย ลากสักการะ หรือ อภิภูษารมณณ์อภิภูษารมณณ์ใดๆ สติตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือความเที่ยงธรรม ก็ดี นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผน หลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ก็ดี ไม่ประพฤดิให้เคลื่อนคลาถวิบัติไป

ข. บำเพ็ญกรรมดี หรือหน้าที่ของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่
ที่เรียกว่าจักรวรรดิวัตร (ธรรมเนียมหรือหน้าที่ประจำของ
จักรพรรดิ) ๔ ประการ* คือ

๑. ธรรมาธิปไตย และ ธรรมิการักษาวรรณคูปต์
เป็นธรรมาธิปไตย ตั้งตนอยู่ในธรรมและจัดการรักษาคุ่มครอง
ป้องกันอันชอบธรรม แก่ชนทุกหมู่เหล่าในแผ่นดิน คือ คน
ภายใน (พระมหากษัตริย์ โอรส ธิดา ข้าราชการในพระองค์ หรือ
คนในครอบครัวและในปกครองส่วนตัว โดยให้การบำรุงเลี้ยง
อบรมสั่งสอนเป็นต้น ให้อยู่สุขสงบและเคารพนับถือกัน)
ข้าราชการฝ่ายทหาร ข้าราชการฝ่ายปกครอง ข้าราชการ
ฝ่ายปกครอง ข้าราชการพลเรือน นักวิชาการและคนต่างอาชีพ
พ่อค้า เกษตรกร ชาวนิคมนชนบทและชายแดน พระสงฆ์
และบรรพชิตผู้ทรงศีลทรงคุณธรรม และสัตว์เท้าสัตว์ปีกอัน
ควรสงวนพันธุ์ทั้งหลาย

๒. มา อธรรมการ มิให้มีการอันอธรรม คือจัดการ
ป้องกัน แก่ไข ปราบปราม มิให้มีการกระทำความผิดความ
ชั่วร้ายเดือดร้อนขึ้นในบ้านเมือง

*. จัดตามพระไตรปิฎก ถ้อยเฉพาะหัวข้อใหญ่มี ๔ ข้ออย่างนี้ แต่ถ้าจัดตาม
อรรถกถา แยกย่อยเป็น ๑๒ ข้อ อย่างที่เรียกกันว่าจักรวรรดิวัตร ๑๒

๓. ชนานุประทาน บันทวิทย์เจดีย์ให้แก่ชนผู้ไร้ทรัพย์
มิให้มีคนขัดสนยากไร้ในแผ่นดิน

๔. สมณพรหมณปริปุจจา แสงปัญญาและคุณธรรม
ด้วยการปรึกษาสอบถามปัญหากับสมณพราหมณ์ ท่านที่ปรึกษา
ซึ่งเป็นนักปราชญ์ ทรงวิชาการ ทรงคุณธรรม ผู้ประพฤติดี
ประพฤติชอบ มิใช่ผู้ประมาทมัวเมา อยู่โดยสม่ำเสมอตามกาล
อันควร เพื่อซักซ้อมตรวจสอบตนให้เจริญก้าวหน้า ในทาง
ที่ถูกที่ชอบธรรมดีงาม และเป็นไปเพื่อประโยชน์สุข

(ที.ปา.๑๑/๓๕/๖๕)

ก. ทำนุบำรุงประชาราษฎร์ ด้วยหลักธรรมที่เรียกว่า
ราชสังคหวัตถุ (หลักการสงเคราะห์ประชาชนของพระราชา)
ซึ่งมี ๔ ประการ คือ

๑. สัสสมณะ ปรึกษาสามารถในนโยบายที่จะบำรุงพืช
พันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตรให้อุดมสมบูรณ์

๒. ปุริสเมชะ ปรึกษาสามารถในนโยบายที่จะบำรุง
ข้าราชการ ด้วยการส่งเสริมคนดีมีความสามารถและจัดสวัสดิการ
ให้ดีเป็นต้น

๓. สัมมาปาสะ ผดุงสานประชาชนไว้ด้วยนโยบาย
ส่งเสริมอาชีพ เช่น จัดทุนให้คนยากจนยืมไปสร้างตนในพาณิชย์-
กรรม หรือดำเนินกิจการต่างๆ เป็นต้น

๔. วาชเปยยะ มีวาจน่าตัม คือ รู้จักพูดรู้จักปราศรัย
ไพเราะน่าฟัง ทั้งประกอบด้วยเหตุผล เป็นหลักฐาน มีประโยชน์
เป็นทางแห่งความสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจดี ความเชื่อถือ
และความนิยมนับถือ.

(ส.ส. ๑๕/๓๕๐/๑๐๐)

นอกจากนี้ นักปกครอง เมื่อปฏิบัติหน้าที่ พึงเว้น
อคติ คือความลำเอียง หรือความประพฤติกี่คลาดเคลื่อนจาก
ธรรม ๔ ประการคือ

๑. ฉันทาคติ ความลำเอียงเพราะชอบ
๒. โทษาคติ ความลำเอียงเพราะชัง
๓. โมหาคติ ความลำเอียงเพราะหลงหรือเขลา.
๔. ภยาคติ ความลำเอียงเพราะความขลาดกลัว

(ที.ป.ว. ๑๑/๑๑๖/๑๕๖)

หมวดสอง

คนกับชีวิต

๗. คนมีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ

(ชีวิตที่เลิศล้ำสมบูรณ์)

คนที่มีความมั่นใจในชีวิตของตน จนไม่หวาดหวั่นพรัน
พรึงแม้ต่อความตาย ก็เพราะได้ดำเนินชีวิตของตนอยู่อย่างดี
ที่สุด และได้ใช้ชีวิตนั้นให้เกิดคุณประโยชน์คุ้มค่ากับการที่ได้
เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง เรียกได้ว่าเป็นอยู่อย่างผู้มีชัย ประสบ
ความสำเร็จในการดำเนินชีวิต คนเช่นนั้น คือผู้ที่ได้เข้าถึงจุด
หมายแห่งการมีชีวิต และดำเนินชีวิตของตนตามหลักการต่อ
ไปนี้

ก. เป็นผู้ที่มีฐานที่มั่นคงอยู่ในตัว ซึ่งใช้เป็นที่ยืนหยัดให้
สามารถยึดเอาผลสำเร็จสูงสุดอันเป็นที่หมายได้ โดยไม่เกิด
ความสำคัญตนผิด ไม่เปิดช่องแก่ความผิดพลาดเสียหาย และ
ไม่เกิดสิ่งมัวหมองหมักหมมทับถมตนด้วยการปฏิบัติตามหลัก
ธรรมที่เรียกว่า อริยฐาน (ธรรมเป็นที่มั่น) ๔ ประการ คือ

๑. ปัญญา ไม่ละเลยการใช้ปัญญา คือ ดำเนินชีวิต ทำกิจการต่าง ๆ ด้วยความคิด มีความรู้ชัด หยั่งเห็นเหตุผล คอยไตร่ตรองพิจารณาให้เข้าใจภาวะของสิ่งทั้งหลายจนเข้าถึงความจริงอยู่เสมอ

๒. สัจจะ อนุรักษ์สัจจะ คือ สงวนรักษาคำรงตนมั่น ในความจริงที่รู้จักเห็นชัดด้วยปัญญา เริ่มแต่จริงวาจา จริงหลักการ จริงในการปฏิบัติ จนถึงจริงปรมาตม์

๓. จาคะ คอยเพิ่มพูนจาคะ คือ คอยกระตุ้นเติมเสริม หรือทวี่ความเสียสละให้เข้มแข็งมีกำลังแรงขึ้นอยู่เสมอ เพื่อ ป้องกันหรือตัดทอนตนไว้มิให้ตก ไปเป็นทาสของลาภสักการะ และผลสำเร็จเป็นต้นที่ตนสร้างขึ้น อันคอยล่อเร้าเย้ายวนให้เกิด ความยึดติด ถ้าพอง และลุ่มหลงมัวเมา สามารถสละสิ่งอัน เกษยชิน ข้อที่เกียยัดถือไว้ และสิ่งทั้งหลายที่ผิดพลาดจากความ จริงได้ทั้งหมด เริ่มแต่สละอามิสจนถึงสละกิเลส

๔. อุปสมะ ฝึกอบรมตนให้ถึงสันติได้ คือ รู้จักหา ความสงบทางจิตใจ ฝึกตนให้สามารถระงับกับคความมัวหมอง ชัดข้องวุ่นวายอันเกิดจากกิเลสได้ ทำจิตใจให้สงบผ่องใสรู้จัก รสแห่งสันติ คนที่รู้จักรสแห่งความสุขอันเกิดจากความสงบใจ

ย่อมจะไม่หลงไหลมัวเมาในวัตถุมี ลาก ยศ สรรเสริญ เป็นต้น โดยง่าย

(ม.อ. ๑๕/๖๘๒/๔๓๑)

ข. เป็นผู้ปลั่งในตน อันเกิดจากคุณธรรม ความประพฤติปฏิบัติที่เป็นหลักประกันของชีวิต และทำให้เกิดความมั่นใจในตนเอง จนไม่มีความหวาดหวั่นกลัวภัย ๔ ประการ ซึ่งเรียกว่า พละ (ธรรมอันเป็นกำลัง) กล่าวคือ

๑. ปัญญาพละ มีกำลังปัญญา ได้ศึกษา มีความรู้ความเข้าใจถูกต้องชัดเจน ในเรื่องราวและกิจการที่ตนเกี่ยวข้อง ตลอดจนไปจนถึงสภาวะอันเป็นธรรมชาติของโลกและชีวิต เป็นผู้กระทำการต่างๆ ด้วยความเข้าใจ เหตุผล และสภาพความจริง

๒. วิริยพละ มีกำลังความเพียร เป็นผู้ประกอบกิจการหน้าที่การงานต่างๆ อยู่ตลอดเวลา ด้วยความบากบั่นพยายาม ไม่ได้ท้อคั้งหรือย่อหย่อนท้อถอย

๓. อนวัชชพละ มีกำลังสุจริต หรือกำลังความบริสุทธิ์ คือ มีความประพฤติและหน้าที่การงานสุจริตสะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีข้อที่ใครจะติเตียนได้

๔. สังคหผละ มีกำลังการสงเคราะห์ ได้ช่วยเหลือ
 เกื้อกูล ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์เป็นสมาชิกที่มี
 คุณประโยชน์ของชุมชน

(อง.นวก. ๒๓/๒๐๘/๓๑๖)

ค. ดำเนินชีวิตให้บรรลุถึงประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของการมี
 ชีวิต ที่เรียกว่าอรรณะ ๓ ประการ คือ

๑. ทิฏฐุธัมมิกัตถะ ประโยชน์ปัจจุบัน ซึ่งเป็นขั้น
 ต้น ที่มุ่งหมายกันในโลกนี้ มีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไฉย ชีวิตคู่
 ครองที่เป็นสุข เป็นต้น อันเกิดมีด้วยกำลังความเพียรสติปัญญา
 ของตนโดยทางชอบธรรม และรู้จักปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้น ใน
 ทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขโดยชอบ ทั้งแก่ตนเองและ
 ผู้อื่น

๒. สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์เบื้องหน้า ซึ่งเป็น
 ขั้นสูงขึ้นไป เป็นหลักประกันชีวิตในอนาคตและภพหน้า คือ
 ความเจริญงอกงามแห่งชีวิตจิตใจที่ก้าวหน้าเติบโตใหญ่ขึ้นด้วย
 คุณธรรม มีศรัทธา คีล จาคะ และปัญญา ซึ่งจะทำให้
 สามารถใช้ทิฏฐุธัมมิกัตถะในทางที่ชอบธรรมเป็นคุณประโยชน์
 และเป็นผู้มีความมั่นใจ แม้ละโลกนี้ไปก็ไม่หวาดหวั่นกลัวภัย

แห่งโลกหน้า

๓. ปรมัตถะ ประโยชน์สูงสุด ซึ่งเป็นจุดหมายชั้นสุดท้าย อันเป็นสาระที่แท้จริงที่ชีวิตควรจะเข้าถึง คือ การรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันคติธรรมคาของสังขารธรรม ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต ไม่ถูกบีบบังคับด้วยอำนาจความยึดติดถือมั่น สามารถทำจิตให้เป็นอิสระปลอดโปร่งผ่องใสสะอาดสว่างและสงบ เรียกสั้น ๆ ว่า นิพพาน คือดับกิเลสและกองทุกข์ได้

อรรถะ ๓ ประการนี้ จัดแบ่งใหม่อีกแบบหนึ่งได้ดังนี้

๑. อัตตัตถะ ประโยชน์ตน คือ การที่ได้ฝึกฝนอบรมตนเองดี บรรลุผลแห่งการศึกษาที่แท้จริง ถึงความเจริญอกงามแห่งสติปัญญาและคุณธรรมต่างๆ เช่น สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรรยา พึ่งตนเองได้ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม และจริยธรรมตลอดถึงปรมัตถะ

๒. ปรัตถะ ประโยชน์ผู้อื่น คือ ประกอบด้วยเมตตา กรุณา และมีความสามารถที่จะทำชีวิตของตนให้เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ด้วยการช่วยเหลือ ทำตนให้เป็นคุณประโยชน์แก่ผู้อื่น ทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ

๓. อุภยัตถะ ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือประโยชน์
 ร่วมกัน อันเกิดจากสิ่งที่เป็นของกลาง ในทางวัตถุเช่นถนน
 หนทาง ในทางนามธรรม เช่นศิลปวิทยาและศีลธรรม ดำเนิน
 ชีวิตของตนให้เป็น ไปเพื่อประโยชน์สุขและความดีงามร่วมกัน
 อย่างน้อยไม่ให้เกิดการแสวงประโยชน์ตนเป็นไปเพื่อกระทบกระ
 เทือนเสียหายต่อประโยชน์สุขของส่วนรวม

(ขุ.จ. ๓๐/๓๕๕/๓๘๕)

๘. คนไม่หลงโลก

(ชีวิตที่ไม่ถลำพลาด)

บุคคลที่ไม่ประมาทแม้แว่มาจนตกเป็นทาสของโลกและชีวิต อย่างที่เรียกได้ว่า หลงโลก เมาชีวิต ก็เพราะมีสติ รู้จักมอง รู้จักพิจารณา รู้จักวางตัววางใจต่อความจริงต่างๆ อันมีประจำอยู่กับโลกและชีวิตนั้นเป็นคติธรรมคา ดังนี้

ก. รู้จักพิจารณา รู้เท่าทัน ตั้งสติให้ถูกต้อง ต่อสภาวะอันหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ในชีวิตที่อยู่ท่ามกลางโลก ซึ่งเรียกว่าโลกธรรม (ธรรมคาของโลกหรือความเป็นไปตามคติธรรมคา ซึ่งหมุนเวียนมาหาสัตว์โลก และสัตว์โลกก็หมุนเวียนตามมันไป) ๘ ประการ

ชั้นชม

ชมชั้น

๑. ได้ลาภ

๒. เสื่อมลาภ

๓. ได้ยศ

๔. เสื่อมยศ

๕. สรรเสริญ

๖. นินทา

๗. สุข

๘. ทุกข์

โลกธรรม ๘ นี้ จัดเป็น ๒ ฝ่าย คือ ที่ชื่นชม น่า
ปรารถนา น่าชอบใจ คนทั่วไปอยากได้ เรียกว่า อិฏฐารมณ
พวกหนึ่ง ที่ชมชื่นไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ คนทั่วไปเกลียด
กลัว เรียกว่า อนิฏฐารมณพวกหนึ่ง แต่จะชอบใจอยากได้
หรือไม่ก็ตาม โลกธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้แก่ทุกคน ทั้ง
แก่ปุถุชนผู้ไม่มีการศึกษา และแก่ผู้มีการศึกษาเป็นอริยสาวก
จะแตกต่างกันก็แต่การวางใจ และการปฏิบัติตนต่อสิ่งเหล่านี้
กล่าวคือ

๑. ปุถุชนผู้ไม่มีการศึกษา ไม่รู้จักฝึกรวมตนย่อมไม่
เข้าใจ ไม่รู้เท่าทันตามความเป็นจริง ลุ่มหลงดื่มตน ยินดียิน
ร้าย คราวได้ก็หลงไหลมัวเมาหรือตำพองจนหลงลอย คราว
เสียก็หงอยละเหี่ยหมกกำลังหรือถึงกับคลุ้มคลั่งไป ปล่อยให้โลก
ธรรมเข้าครอบงำย่ำยีจิตฟุ้งเรื่อยไป ไม่พ้นจากทุกข์โศก

๒. ส่วนผู้มีการศึกษา เป็นอริยสาวก รู้จักพิจารณา
เท่าทันตามความเป็นจริงว่า สิ่งเหล่านี้ ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตามที่
เกิดขึ้นแก่ตน ล้วนไม่เที่ยง ไม่คงทน ไม่สมบูรณ์ มีความ
แปรปรวนได้เป็นธรรมดา จึงไม่หลงไหลมัวเมาเคลิ้มไปตาม
อิฏฐารมณ ไม่ขุ่นมัวหม่นหมองคลุ้มคลั่งไป ในเพราะอนิฏฐา-

รมณ์ มีสติดำรงอยู่ได้ วางตัววางใจพอดี ไม่หลงในสุขและไม่ถูกทุกข์ท่วมทับ

(สง.ธมฺพท. ๒๓/๘๖/๑๕๘)

ข. รู้จักมอง รู้จักพิจารณาสถานะที่ปรากฏอยู่เสมอในหมู่มนุษย์ อันเป็นสัญญาณเตือนใจให้ระลึกถึงคติธรรมตาของชีวิต ที่ไม่ควรลุ่มหลงมัวเมา ซึ่งเรียกว่า เทวทูต (สื่อแจ้งข่าวของยมเทพ หรือตัวแทนของพญายม) ๕ อย่าง คือ

๑. เด็กอ่อน ว่าคนเราทุกคนก็เกิดมาอย่างนี้ เพียงเท่านั้น

๒. คนแก่ ว่าทุกคนหากมีชีวิตอยู่ได้นาน ก็ต้องประสบภาวะเช่นนั้น

๓. คนเจ็บ ว่าภาวะเช่นนั้นเราทุกคนอาจประสบได้ด้วย ก็นั่น

๔. คนต้องโทษ ว่ากรรมชั่วนั้น ไม่ต้องพูดถึงตายไป แม้ในบัดนี้ก็มีผลเดือดร้อนเป็นทุกข์

๕. คนตาย ว่าภาวะเช่นนั้นเราทุกคนต้องได้พบ ไม่มีใครพ้น และกำหนดไม่ได้ว่า ที่ไหน เมื่อใด

มองเห็นสภาพเช่นนี้เมื่อใด เช่น เมื่อผ่านเข้าไปในสถาน
ทัศนสถาน และโรงพยาบาลเป็นต้น ก็มีให้มีใจห่อหุ้มหรือหวาด
กลัว แต่ให้มีสติ รู้จักใช้ปัญญาพิจารณา จะได้เกิดความสังเวช
เร่งชวนช่วยประกอบแต่กัลยาณธรรม คือ การกระทำที่ถึงาม
ดำเนินชีวิตด้วยความไม่มัวเมา ไม่ประมาท

(ม.ธ. ๑๔/๕๐๗/๓๓๕)

ค. ยิ่งกว่านั้น แม้ไม่ใช้เวลาที่มองเห็นเทวทูต ก็ควรพิจารณา
อยู่เสมอ ตามหลักที่เรียกว่า อภินิหัจจเวกขณั (สิ่งที่ทุกคน
ไม่ว่าหญิง ไม่ว่าชาย ไม่ว่าชาวบ้าน ไม่ว่าชาววัด ควรหัด
พิจารณาเนื่อง ๆ) ซึ่งมีอยู่ ๕ ประการ คือ

๑. ชราธัมมตา ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความ
แก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้

๒. พยาธิธัมมตา ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามี
ความเจ็บป่วยไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บป่วยไปได้

๓. มรณธัมมตา ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความ
ตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้

๔. ปิยมนาปวินาภาวตา ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า
เราจะต้องประสบความพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น

๕. ก็มีสติสัปดาห์ ควรพิจารณาเนืองๆว่า เรามีกรรม
เป็นของตน เราทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักต้องเป็น
ทายาทของกรรมนั้น

เมื่อพิจารณาอยู่เสมออย่างนี้ ก็จะช่วยป้องกันความมัว
เมาในความเป็นหนุ่มสาว ในทรัพย์สมบัติและชีวิตเป็นต้น
บรรเทาความลุ่มหลงความถือมั่นยึดติด และป้องกันการทำ
ความทุจริต ทำให้เร่งชวนช่วย ทำแต่สิ่งที่ตั้งงามเป็นประโยชน์
(อง.ปญจก. ๒๒/๕๑/๘๑)

ธ. คนที่ประสบความสำเร็จ (ชีวิตก้าวหน้าและสำเร็จ)

ผู้ที่ต้องการดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้าประสบความสำเร็จไม่ว่าจะในด้านการศึกษา หรืออาชีพการงานก็ตาม พึงปฏิบัติตามหลักต่อไปนี้

ก. ปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองที่เรียกว่า จักร (ธรรมประจตุลลอนำรถไปสู่จุดหมาย) ซึ่งมี ๔ ข้อคือ

๑. ปฏิรูปเทสวาสะ อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม มีสิ่งแวดล้อมอำนวยอำนวยความสะดวก และความเจริญก้าวหน้า

๒. สัมปปริสฐบัสสยะ สมาคมกับสัตบุรุษ คือรู้จักเสวนาคบหาบุคคลผู้รู้ผู้ทรงคุณ และผู้ที่จะเกื้อกูลแก่ความเจริญงอกงาม

๓. อัตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ชอบ คือ ตั้งเป้าหมายตั้งงานถูกต้องแน่ชัด และนำตนไปถูกทางแน่นอนมั่นคง ไม่ไถลไม่เขินแซ พร่า ส่าย หรือไขว้เขว

๔. ปุพเพกตปุญญตา ทำดีไว้ก่อน คือมีพื้นเดิมดี เช่น มีสติปัญญา ความถนัดอัธยาศัย เป็นทุนเดิมก็อยู่แล้ว

และเร่งสร้างสมคุณสมบัติ ความดีงาม ผูกฝนความซำนซำนาญ
เตรียมไว้ก่อนแต่ต้น ทำตนให้เป็นผู้พร้อมอยู่เสมอที่จะต้อนรับ
ความสำเร็จ และก้าวเข้าสู่ประตูแห่งความเจริญขั้นต่อไป

(อง.จตุกก. ๒๑/๓๑/๔๑)

ข. ปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการ
นั้น ๆ ที่เรียกว่า อิทธิบาท (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี ๔
ข้อ คือ

๑. นิันทะ ความพอใจ คือ พอใจจะทำสิ่งนั้นและทำ
ด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่
ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ ไป หรือเพียงเพราะอยากได้
รางวัลหรือผลกำไร

๒. วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบหมั่น
กระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อุตทน เอาธุระ ไม่
ทอดทิ้ง ไม่ทอดย

๓. จิตตะ ความคิดฝักใฝ่ คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ
และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย
ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ

๔. วิมังสา การสอบสวนตรวจตรา คือ หมั่นใช้ปัญญา
พิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยัง

หย่อน เกนเลียบกพร่องขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น มีการ
ทดลอง วางแผน วัตถุประสงค์ ถัดกันวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น
(ท.ป.า. ๑๑/๒๓๑/๒๓๓)

ค. ดำเนินตามพระพุทธปฏิบัติ ด้วยการปฏิบัติธรรม ๓ อย่าง
ที่เป็นเหตุให้พระองค์บรรลุสัมโพธิญาณเรียกว่า กุศลญาณ
ธรรม (ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติเห็นคุณประจักษ์กับพระ
องค์เอง) คือ

๑. อสังคฤทธิตา กุสเลสุ ชัมเมสุ ความไม่สันโดษ
ในกุศลธรรม คือ ไม่รู้อิ่ม ไม่รู้พอในการสร้างความดีและสิ่ง
ที่ดี

๒. อปฺปฏิวาณิตาจะ ปธานัสมิง ความไม่ระย่อใน
การบำเพ็ญเพียร คือ เพียรพยายามก้าวหน้าเรื่อยไป ไม่ยอม
ถอยหลัง ไม่ยอมแพ้ ไม่ยอมท้อถอยต่ออุปสรรคและความเหน็ด
เหนื่อยยากลำบาก

(ท.ป.า.๑๑/๒๒๗/๒๒๙)

๑๐. คนที่รู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ (ชีวิตที่เป็นหลักฐาน)

คนที่จะเรียกได้ว่า รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงิน เป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐาน ได้ และใช้ทรัพย์สมบัติเป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทาง เศรษฐกิจอย่างถูกต้อง ก็เพราะปฏิบัติตามหลักธรรมต่อไปนี้

ก. ปฏิบัติตามหลักธรรม ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หรือหลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น ที่เรียกว่าทศฐธัมมิกัตสังวัตตนิคธรรม ๔ ประการ อันเป็นขั้นรู้จักหาและ รักษาทรัพย์ คือ

๑. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และการประกอบอาชีพที่สุจริต ผักผ่อนให้มีความขำขันานาญและรู้จัก รู้จักใช้ปัญญา สอดส่องตรวจตรา หาวิธีการที่เหมาะสมที่ดี จัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี

๒. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานที่ตนได้ทำไว้ด้วยความ

ขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็น
อันตรายหรือเสื่อมเสีย

๓. กัลยาณมิตตตา คบมิตรดี คือ รู้จักเสวนาคบหา
คน ไม่คบไม่เอาอย่างผู้ที่ซุกงูไปในทางเสื่อมเสีย เลือกเสวนา
ศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณ ผู้มีความสามารถ ผู้นำเคารพ
นับถือ และมีคุณสมบัติเกื้อกูลเกื้ออาชีพการงาน

๔. สมชีวิตา เป็นอยู่พอดี คือ รู้จักกำหนดรายได้
และรายจ่าย เลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้
รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้

(อจ.อญฐก. ๒๓/๑๔๔/๒๘๘)

ข. เมื่อหาทรัพย์มาได้แล้ว รู้จักจัดสรรทรัพย์นั้น โดยดีหลัก
การแบ่งทรัพย์เป็น ๔ ส่วน ที่เรียกว่า โภควิภาค ๔ คือ

๑. เอเกน โภเค ภูณเชยฺย ๑ ส่วน ใช้จ่ายเลี้ยง
ตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยง และทำประโยชน์

๒. ทวีหิ กมฺมิ ปโยชเย ๒ ส่วน ใช้เป็นทุนประ
กอบการงาน

๓. จตุตถถนฺจ นิชาเปยฺย อิก ๑ ส่วน เก็บไว้ใช้
ในคราวจำเป็น

(ที.ปา.๑๑/๑๕๗/๒๐๒)

ค. ฟังเข้าใจและคำนึงไว้เสมอว่า การที่อุทสาหะเพียรพยายามแสวงหา รักษาทรัพย์ ตลอดจนมีหรือครอบครองโภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่าหาความหมายใด ๆ มิได้ ดังนั้นเมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้แล้ว ฟังปฏิบัติต่อทรัพย์หนึ่งส่วนแรกในข้อ ข. ตามหลักโภคอาทิยะ (ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคะ หรือเหตุผลที่อริยสาวกควรยึดถือในการที่จะมีหรือครอบครองทรัพย์สมบัติ) ๕ ประการ ดังพุทธพจน์ว่า

อริยสาวกแสวงหาโภคทรัพย์มาได้ ต้ายน้ำพักน้ำแรง
ความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยทางสุจริตชอบธรรมแล้ว

๑. เลี้ยงตัว เลี้ยงมารดาบิดา บุตรภรรยาและคนใน
ปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข

๒. บำรุงมิตรสหาย และผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข

๓. ใช้ปกป้องรักษาสวัสดิภาพ ทำตนให้มั่นคงปลอดภัย
ภัยจากภัยอันตราย

๔. ทำพละ คือ สละบำรุงหรือบูชา ๕ อย่าง

(๑) ญาตีพละ สงเคราะห์ญาติ

(๒) อติถิพละ ต้อนรับแขก

(๓) ปุพฺพเปตพฺลิตํ ทำบุญหรือสักการะอุทิศผู้ล่วง
ลับ

(๔) ราชพฺลิตํ บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร
เป็นต้น

(๕) เทวตาพฺลิตํ ถวายเทวดา คือ สักการะบำรุง
หรือทำบุญอุทิศสิ่งที่เคารพบูชาด้วยความเชื่อถือ

๕. อุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์ ผู้ประพฤติกฎปฏิบัติ
ชอบ ผู้ไม่ประมาทมัวเมา

เมื่อได้ใช้โภคทรัพย์ทำประโยชน์อย่างนั้นแล้ว ถึง
ภโศกะจะหมดสิ้นไป ก็สบายใจได้ว่า ได้ใช้ภโศกะนั้นให้
เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว ถึงภโศกะเพิ่มขึ้นมา
สบายใจเช่นเดียวกัน เป็นอันไม่ต้องเดือดร้อนใจในทั้ง
สองกรณี

(อง.ปญจก. ๒๒/๔๐/๔๔)

การใช้จ่ายใน ๕ ชั้น ท่านมุ่งแจกแจงรายการที่พึงจ่าย
ให้รู้ว่าควรใช้ทรัพย์ทำอะไรบ้าง มิใช่หมายความว่าให้แบ่งส่วน
เท่ากันในแต่ละข้อ นอกจากนั้นท่านมุ่งกล่าวเฉพาะรายการที่
พึงจ่ายเป็นประจำ สำหรับคนทั่วไป แต่ถ้าผู้ใดสามารถก็ควร
บำเพ็ญประโยชน์ให้มากขึ้นไปตามหลักสังคมวัตถุ เป็นต้น.

๑๑. คนครองเรือนที่เลิศล้ำ

(ชีวิตบ้านที่สมบูรณ์)

คนที่เราจะเรียกได้ว่าประสบความสำเร็จในการครองเรือน เป็นภรรยาดีหรือชาวบ้านที่ดี น่าเคารพนับถือเป็นแบบฉบับ ควรถือเป็นตัวอย่าง จะต้องวัดด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้

ก. เป็นผู้บรรลุนิเวศน์สุขอันชอบด้วยธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี หรือเรียกง่าย ๆ ว่า สุขของภรรยาดี ๔ ประการ (เรียกตาม ภาษาบาลีว่า กิหิสุข หรือกามโลกิสุข แปลว่าสุขของชาวบ้าน หรือความสุขที่ชาวบ้านควรพยายามทำให้เกิดขึ้นแก่ตนเองอยู่เสมอ) คือ

๑. อัถติสุข สุขเกิดจากความมีทรัพย์สิน คือ ความภูมิใจ เอิบอิ่มและอุ่นใจว่า ตนมีโภคทรัพย์ ที่ได้มาด้วยน้ำพัก น้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยทางชอบธรรม

๒. โภคสุข สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์สิน คือ ความภูมิใจ อิ่มเอิบใจว่า ตนได้ใช้ทรัพย์สินที่ได้มาโดยชอบนั้น เลี้ยงตัว เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงผู้ที่ควรเลี้ยง และบำเพ็ญคุณประโยชน์

๓. อนนตสุข สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ คือ ความ
ภูมิใจเอิบอิมใจว่า ตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินติดค้างใคร

๔. อนวัชชสุข สุขเกิดจากความประพฤติกไม่มีโทษ
คือความภูมิใจ เอิบอิมใจว่า ตนมีความประพฤตिसุจริต ไม่
บกพร่องเสียหาย ไครติเตียนไม่ได้ ทั้งทางกายวาจา และทาง
ใจ

บรรดาสุข ๔ อย่างนี้ อนวัชชสุขมีค่ามากที่สุด.

(อง.จตก. ๒๐/๖๒/๕๐)

ข. คนครองเรือนนั้น แยกได้เป็นหลายประเภท จัดเป็นชั้น ๆ
ได้ตั้งแต่ร้ายไปถึงดีและที่ดีก็มีหลายระดับ กุศลที่ดีที่น่าเคารพ
นับถือแท้จริง คือประเภทที่ ๑๐ ในกามโลก (ผู้บริโภคนกาม
หรือชาวบ้าน) ๑๐ ประเภทต่อไปนี้

กลุ่มที่ ๑ พวกที่แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม

๑. ได้ทรัพย์มาแล้ว ไม่เลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุข ทั้ง
ไม่แจกจ่ายแบ่งปัน และไม่ใช้ทำความดี

๒. ได้ทรัพย์มาแล้ว เลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุข แต่
ไม่แจกจ่ายแบ่งปัน และไม่ใช้ทำความดี

๑. แปลกนิมว่า สุขเกิดจากประกอบการงานที่ปราศจากโทษ แต่ในที่นี้แปล
ความพระไตรปิฎก (การงานที่ปราศจากโทษรวมอยู่ในความสุขข้อที่ ๑)

๓. ได้ทรัพย์สินมาแล้ว เลี้ยงตนให้อิ่มหนำเป็นสุขด้วย
แจกจ่ายแบ่งปันและใช้ทำความดีด้วย

ในกลุ่มนี้ ประเภทที่ ๑ ควรดำเนินทั้ง ๓ สถาน, ประเภทที่ ๒ ควร
ดำเนิน ๒ สถาน ชม ๑ สถาน, ประเภทที่ ๓ ควรดำเนิน ๑ สถาน ชม ๒
สถาน

กลุ่มที่ ๒ พวกที่แสวงหาชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรม
บ้าง

๔. ได้ทรัพย์สินมาแล้ว ทำอย่างประเภทที่ ๑

๕. ได้ทรัพย์สินมาแล้ว ทำอย่างประเภทที่ ๒

๖. ได้ทรัพย์สินมาแล้ว ทำอย่างประเภทที่ ๓

ในกลุ่มนี้ ประเภทที่ ๔ ควรดำเนิน ๓ สถาน ชม ๑ สถาน (ชมที่
ยังหาทรัพย์สินโดยทางชอบธรรมบ้าง) ประเภทที่ ๕ ดำเนิน ๒ สถาน ชม ๒ สถาน,
ประเภทที่ ๖ ดำเนิน ๑ สถาน ชม ๓ สถาน

กลุ่มที่ ๓ พวกที่แสวงหาชอบธรรม

๗. ได้ทรัพย์สินมาแล้ว ทำอย่างประเภทที่ ๑

๘. ได้ทรัพย์สินมาแล้ว ทำอย่างประเภทที่ ๒

๙. ได้ทรัพย์สินมาแล้ว ทำอย่างประเภทที่ ๓ แต่ยังคงคิด

ยังสยบมัวเมา ยังหมกมุ่น บริโภคโภคะเหล่านั้นโดยไม่รู้เท่า
ทันเห็นโทษ ไม่มีปัญญาที่จะทำตนให้เป็นอิสระเป็นนายเหนือ
โภคทรัพย์ได้

ในกลุ่มนี้ ประเภทที่ ๑ ควรกำหนด ๒ สถาน ชม ๑ สถาน ประเภท
ที่ ๘ กำหนด ๑ สถาน ชม ๒ สถาน, ประเภทที่ ๙ ชม ๑ สถาน กำหนด ๑ สถาน

พวกพิเศษ ผู้ที่แสวงหาชอบธรรม และใช้อย่างมีสติ
สัมปชัญญะ มีจิตใจเป็นอิสระ มีลักษณะดังนี้

๑๐. แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรม; ได้มาแล้ว
เลี้ยงตนให้อิ่มหน้าเป็นสุข; แจกจ่ายแบ่งปัน และใช้ทรัพย์นั้น
ทำความดี; ไม่สยบ ไม่ลุ่มหลงหมกมุ่นมัวเมาบริโภคโภค
นั้น โดยรู้เท่าทันเห็นคุณโทษ ข้อดีข้อเสียของโภคทรัพย์ มี
ปัญญาทำตนให้เป็นอิสระหลุดพ้น เป็นนายเหนือโภคทรัพย์

ประเภทที่ ๑๐ นี้ พระพุทธเจ้าสรรเสริญว่าเป็นผู้
เลิศประเสริฐสูงสุด ควรชมทั้ง ๔ สถาน คือเป็นคฤหัสถ์
แบบฉบับที่น่าเคารพนับถือ

(อง.ทสก. ๒๔/๕๑/๑๘๔)

ก. มีความสัมพันธ์อันดีเมอบอกันเป็นสุข ระหว่างคนภายใน
ทั้งปวง คือบุตรภรรยา คนในครอบครัวทั้งหลายตลอดไปถึง
หมู่ญาติเพื่อนพ้อง ผู้ร่วมงานร่วมกิจการ และคนที่พึ่งพาอาศัย
อยู่ในปกครองทั้งหมด อยู่กันโดยสงบสุข มีความรักใคร่เคารพ
นับถือกัน และในฐานะที่เป็นหัวหน้าครอบครัว นอกจากเป็น
ผู้นำความเจริญออกงามทางจิตใจมาให้ด้วย โดยประพฤติน

เป็นตัวอย่าง ช่วยชักจูงให้บุตรภรรยาคนในบ้านและผู้ที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้นด้วยคุณธรรมทั้ง ๕ ประการดังต่อไปนี้

๑. **งอกงามด้วยศรัทธา** คือ ความเชื่อความมั่นใจในพระรัตนตรัย ในคุณธรรมความดี มีหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ

๒. **งอกงามด้วยศีล** คือ ความประพฤติสุจริตความเป็นระเบียบเรียบร้อย และกิริยามารยาทอันงดงาม

๓. **งอกงามด้วยสัจจะ** คือ ความรู้ที่สั่งสมด้วยการเล่าเรียนสลับฟัง แนะนำหรือชวนชวายเป็นความรู้ที่จะฟื้นฟูปรับปรุงชีวิตจิตใจ

๔. **งอกงามด้วยจาคะ** คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีน้ำใจต่อกัน และทำประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์

๕. **งอกงามด้วยปัญญา** คือ ความรู้คิด เข้าใจเหตุผล และความจริงตามสภาวะ มีวิจารณ์ญาณ

(อ.จ.ป.น.จ.ก. ๒๒/๔๐/๔๗)

หมวดสาม

คนกับคน

๑๒. คนที่ร่วมชีวิต

(คู่ครองที่ดี)

คู่ครองที่ดี ที่จะเป็นคู่ร่วมชีวิตกันได้ นอกจากกามคุณแล้ว ควรมีคุณสมบัติ และประพฤติตามข้อปฏิบัติดังนี้

ก. มีหลักธรรมของคู่ชีวิต ที่จะทำให้คู่สมรสมีชีวิตสอดคล้องกลมกลืนกัน เป็นพื้นฐานอันมั่นคง ที่จะทำให้อยู่ครองกันได้อย่างยืนยาว เรียกว่า สมชีวิธรรม ๔ ประการ คือ

๑. สมสัทธา มีศรัทธาสมกัน เคารพนับถือในลัทธิศาสนาสิ่งเคารพบูชาและหลักการต่าง ๆ ตลอดจนแนวความสนใจอย่างเดียวกัน หนักแน่นเสมอกัน หรือปรับเข้าหากันลงกันได้

๒. สมสัจจา มีศีลสมกัน คือความประพฤติศีลธรรม จรรยา กิริยา มารยาท พื้นฐานการอบรมพอเหมาะสอดคล้องไปกันได้

๓. สมจาคา มีจาคะสมกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
 ความโอบอ้อมอารี มีใจกว้าง ความเสียสละความพร้อมที่จะ
 ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น พอกลมกลืนกันไม่ขัดแย้งบีบคั้นกัน

๔. สมปัญญา มีปัญญาสมกัน รู้เหตุรู้ผลเข้าใจกัน
 อย่างน้อยทุกคนรู้เรื่อง

(อง. จตทก. ๒๑/๕๕/๘๐)

ข. เป็นคู่ครองที่มกุณฑลธรรม ลักษณะนิสัย ความประพฤติ
 ปฏิบัติ การแสดงออกต่อกัน ที่เกื้อกูลกัน ถูกกัน ทนกันได้
 ในกรณี ท่านแสดงภรรยาประเภทต่างๆ ไว้ ๗ ประเภท คือ

๑. วรภรรยา ภรรยาเยี่ยงเพชรฆาต คือภรรยาที่
 กิดร้าย มิได้อยู่กินด้วยความพอใจ ยินดีชายอื่น เอาเงินซื้อ
 ได้ คุ้มหมิ่น และคิดทำลายสามี

๒. โจรภรรยา ภรรยาเยี่ยงโจร คือภรรยาชนิดที่ล้าง
 ผลาญทรัพย์สมบัติ

๓. อัยยาภรรยา ภรรยาเยี่ยงนาย คือ ภรรยาที่เกียด
 คร้าน ไม่ใส่ใจการงาน กินมาก ปากร้าย หยาบคาย ใจเหี้ยม
 ชอบข่มสามี

๔. มาตาภรรยา ภรรยาเยี่ยงมารดา คือ ภรรยาที่หวัง
 ทีเสมอ กอยห่วงใยเอาใจใส่สามี เหมือนมารดาปกป้องบุตร

รู้จักประหยัดรักษาทรัพย์ที่หามาได้

๕. ภคินีภริยา ภรรยาเลี้ยงน้องสาว คือ ภรรยาผู้เคารพรักสามี คั่งน้องรักพี่ มีใจอ่อนโยน รู้จักเกรงใจมักกล้อยตามสามี

๖. สขีภริยา ภรรยาเลี้ยงสหาย คือ ภรรยาที่เป็นเหมือนเพื่อน เวลาพบสามี ก็รำเริงดีใจเหมือนเพื่อนพบเพื่อน เป็นผู้มีการศึกษาอบรม มีภริยา มารยาทประพฤติก้าวดี รักดีต่อสามี

๗. ทาสีภริยา ภรรยาเลี้ยงนางทาสี คือ ภรรยาที่ยอมอยู่ใต้อำนาจสามี ถูกสามีตะคอกตบตี ก็อดทนไม่แสดงความโกรธตอบ

(อง.สศคก. (๒๓/๖๐/๕๒)

ท่านสอนให้ภรรยาสำรวจตนว่า ที่เป็นผู้เป็น ภรรยาประเภทไหน ถ้าจะให้ดี ควรเป็นภรรยาประเภทใด สำหรับชาย อาจใช้เป็นหลักสำรวจอุปนิสัยของตนว่าควรแก้ หญิงประเภทใดเป็นคู่ครอง และสำรวจหญิงที่จะเป็นคู่ครองว่า เหมาะกับอุปนิสัยของตนหรือไม่

แม้สามีก็ย่อมมีหลายประเภท พึงเทียบเอาจากภรรยา ประเภทต่าง ๆ เหล่านี้

ก. ปฏิบัติหลักกรรมสำหรับการครองเรือน ที่เรียกว่าฆราวาส
กรรม ๔ ประการ คือ

๑. สัจจะ ความจริง คือ ซื่อสัตย์ต่อกัน ทั้งจริงใจ
จริงวาจา และจริงในการกระทำ

๒. ทมะ ผีกตน คือ รู้จักควบคุมจิตใจ ผีกหัดตัดนิสัย
แก้ไขข้อบกพร่อง ข้อขัดแย้ง ปรับตัวปรับใจเข้าหากัน

๓. ขันติ อคทน คือ มีจิตใจเข้มแข็งหนักแน่น ไม่วู
วาม ทนต่อความล่วงล้ำก้ำเกินกัน และร่วมกันอดทนต่อความ
เหนื่อยยาก ลำบากตรากตรำ ฝ่าฟันอุปสรรคไปด้วยกัน

๔. จาคะ เสียสละ คือมีน้ำใจ สามารถเสียสละความ
สุขสำราญ ความพอใจส่วนตนเพื่อคู่ครองได้ เช่นอดหลับอด
นอนพยาบาลกันในยามเจ็บไข้ เป็นต้น ตลอดจนมีจิตใจเอื้อ
เพื่อเผื่อแผ่ ต่อญาติมิตรสหายคู่ครองใจไม่แคบ

ง. สงเคราะห์ อนุเคราะห์กัน ตามหลักปฏิบัติในทศ ๖ ข้อที่
ว่าด้วยทศเบื้องหลัง คือ

สามปฏิบัติต่อภรรยา โดย

๑. ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นภรรยา

๒. ไม่คู่หมิ่น

๓. ไม่นอกใจ

๔. มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้าน

๕. หาเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส

ภรรยาอนุเคราะห์สามี่ โดย

๑. จัดงานบ้านให้เรียบร้อย

๒. สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี

๓. ไม่นอกใจ

๔. รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้

๕. ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง

(ที่.ปจ. ๑๑/๒๐๑/๒๐๔)

๑๓. คนที่รับผิดชอบต่อวงศ์ตระกูล

(หัวหน้าครอบครัวที่ดี)

ผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัว นอกจากปฏิบัติตามหลักธรรมอื่น ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น เช่น เป็นคนที่รู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ เป็นต้นแล้ว พึงปฏิบัติตามหลักธรรมเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อวงศ์ตระกูลบางอย่าง ต่อไปนี้

ก. พึงปฏิบัติตามหลักธรรม สำหรับดำรงความมั่งคั่งของตระกูลให้ยั่งยืน หรือเหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่ง ตั้งอยู่นาน เรียกว่า กุลจักรวัฏฐิทธิธรรม ๔ อย่าง คือ

๑. อนุรักษ์เวสนา ของหายของหมด รู้จักหามาไว้

๒. ชีณณาปฏิสังขรณา ของเก่าของชำรุด รู้จัก

บูรณะซ่อมแซม

๓. ปริมิตปานโภชนา รู้จักประมาณในการกินการใช้

๔. อธิบายจสัลวันตสถาปนา ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อ

บ้านแม่เรือน.

อง.จคก.ก. ๒๐/๒๕๕/๓๓๑)

ข. ปฏิบัติต่อบุคคลบางพวกที่ตนควรรับผิดชอบ ด้วยความเอาใจใส่ระมัดระวัง ตั้งใจทำให้ถูกต้อง พอเหมาะพอดี ให้

เกิดคุณคงปฏิบัติต่อไฟ เพราะบุคคลที่จะกล่าวนี้ เป็นเหมือนไฟ เมื่อปฏิบัติถูกต้อง ย่อมเกิดคุณมากมาย แต่ถ้าปฏิบัติผิดอาจเกิดโทษร้ายแรง เป็นเหมือนไฟเผาผลาญตัว หรือจุดพวกนับถือการบูชาไฟในสมัยโบราณ ปฏิบัติต่อไฟที่ตนบูชา ย่อมกระทำด้วยความเอาใจใส่ และระมัดระวัง เพราะมีความเคารพยำเกรงจึงเรียกว่าบ้ำเรอไฟ หลักดังกล่าวนี้ คืออัคริปาจริยา (ไฟที่ควรบำรุง หรือ บุคคลที่ควรบูชาด้วยการใส่ใจบำรุงเลี้ยง และให้ความเคารพนับถือตามควรแก่ฐานะ จุดไฟบูชาของผู้บูชาไฟ) ๓ อย่าง คือ

๑. อาหุไนยัคคิ ไฟที่ควรแก่ของค่านับ ได้แก่ บิคามารดา

๒. คหปตัคคิ ไฟประจำตัวของเจ้าบ้าน ได้แก่ บุตรภรรยา และคนในปกครอง

๓. ทักขิไนยัคคิ ไฟที่ควรแก่ทักษิณา ได้แก่ สมณพราหมณ์ พระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีล ซึ่งทำหน้าที่สั่งสอน ผดุงธรรม ที่ประพฤติกติ ประพฤติชอบ ไม่ประมาทมัวเมา
(ที.ปา. ๑๑/๒๒๘/๒๒๘)

ค. ในฐานะที่เป็นบิคามารดา พึงรู้จักบุตร ๓ ประเภท และให้การศึกษอบรมให้เป็นบุตรชนิดที่ดีที่สุด คือ

๑. อภิชาติบุตร บุตรที่ยิ่งกว่าบิดามารดา คือเลิศกว่า
พ่อแม่
๒. อนุชาติบุตร บุตรที่ตามเยี่ยงบิดามารดาเสมอด้วย
พ่อแม่
๓. อวชาติบุตร บุตรที่ต่ำลงกว่าบิดามารดาเสื่อมทราม
ทำลายวงศ์ตระกูล.

(ข.อ.ติ. ๒๕/๒๕๒/๒๖๕)

ง. ในฐานะที่เป็นบิดามารดา หวังอนุเคราะห์บุตรธิดาตามหลัก
ปฏิบัติในทิศเบื้องหน้าดังนี้

๑. ห้ามปรามป้องกันจากความชั่ว
๒. ดูแลฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา
๔. เป็นธุระในเรื่องที่จะมีคู่ครองที่สมควร
๕. มอบทรัพย์สมบัติให้เมื่อถึงโอกาสอันควร

(ที.ปา. ๑๑/๑๑๕๘/๒๐๒)

๑๔. คนทสืบต่อวงศ์ตระกูล (ทายาทที่ค)

ผู้เป็นทายาทสืบต่อวงศ์ตระกูล นอกจากจะรับทรัพย์สมบัติและวงศ์ตระกูลมารักษาสืบต่อแล้ว จะต้องรับเอาหน้าที่และคุณธรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการรักษาวงศ์ตระกูล มาปฏิบัติสืบต่อไปด้วย แต่ในเบื้องต้น ในฐานะที่เป็นทายาทที่ดีพึงปฏิบัติตามหลักธรรมขั้นต่อไปนี้

ก. ในฐานะที่เป็นบุตรธิดา พึงเคารพบิดามารดาตามหลักปฏิบัติในทศ ๖ ข้อว่าด้วยทศเบองหน้าดังนี้

๑. ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ
๒. ช่วยทำการงานของท่าน
๓. ดำรงวงศ์สกุล
๔. ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท
๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

(ที่.ป.า. ๑๑/๑๘๘/๒๐๒)

ข. หลีกเว้นความประพฤติกที่เป็นช่องทางของความเสื่อมหรือ

ทางแห่งความพินาศ ซึ่งจะเป็นเหตุให้โรคทรัพย์ย่อยยับไป ที่
เรียกว่า อบายมุข ๖ ประการ คือ

๑. ติดสุราและของมีนเมา ซึ่งมีโทษ ๖

๑. ทรัพย์หมดไป ๆ เห็นชัด ๆ

๒. ก่อการทะเลาะวิวาท

๓. ทำลายสุขภาพ

๔. เสื่อมเกียรติเสียชื่อเสียง

๕. ทำให้แสงดวงคำน ไม่รู้จักอาย

๖. ทอนกำลังปัญญา

๒. ติดเที่ยวกลางคืน ซึ่งมีโทษ ๖

๑. เป็นการไม่รักษาก้าว

๒. เป็นการไม่รักษาลูกเมีย

๓. เป็นการไม่รักษาทรัพย์สมบัติ

๔. เป็นที่ระแวงสงสัย

๕. เป็นเป้าให้เขาใส่ความหรือข่าวลือ

๖. เป็นทางมาของเรื่องเดือดร้อนเป็นอันมาก

๓. ติดเที่ยวดูการละเล่น ซึ่งมีโทษ ทำให้การงาน

เสื่อมเสีย เพราะใจกังวลคอยคิดจ้อง และเสียเวลาเมื่อไปดูสิ่ง
นั้น ๆ ทั้ง ๖ กรณี คือ เต็นรำที่ไหน ขั้วร้อง กนตรี เสภา

เพลง เด็ดเทิง ที่ไหน ไปที่นั่น

๔. ตีตการพนัน ซึ่งมีโทษ ๖

๑. เมื่อชนะ ย่อมก่อเวร

๒. เมื่อแพ้ ก็เสียทรัพย์ที่เสียไป

๓. ทรัพย์หมดไป ๆ เห็นชัด ๆ

๔. เข้าที่ประชุม เขาไม่เชื่อถ้อยคำ

๕. เป็นที่หมิ่นประมาทของเพื่อนฝูง

๖. ไม่เป็นที่พึงประสงค์ของผู้จะหาคู่ครองให้ลูก
ของเขา เพราะเห็นว่าจะเลี้ยงลูกเมียไม่ไหว

๕. คบคนชั่ว ซึ่งมีโทษทำให้กลายเป็นคนชั่ว

อย่างคนที่ตนคบทั้ง ๖ ประเภท คอได้เพื่อนที่ชักนำให้
กลายเป็น

๑. นักการพนัน

๒. นักเลงผู้หญิง

๓. นักเลงเหล้า

๔. นักลวงของปลอม

๕. นักหลอกลวง

๖. นักเลงหัวไม้

๖. เกยจคร้านการทำงาน ซึ่งมีโทษ ทำให้ยกเหตุ
ต่าง ๆ เป็นข้ออ้าง ผัดเพี้ยน ไม่ทำการงาน โภคะใหม่ก็ไม่เกิด
โภคะที่มีอยู่ก็หมดสิ้นไป ก็ให้อ้างไปทั้ง ๖ กรณีว่า หนาว
นัก ร้อนนัก เย็นไปแล้ว ยังเข้านัก หิวนัก อิ่มนัก แล้ว
ไม่ทำการงาน

(ท.ป.า. ๑๑/๑๗๘/๑๘๖)

๑๕. คนที่ควรคบและไม่ควรคบ

(มิตรแท้-มิตรเทียม)

การคบเพื่อนเป็นสิ่งสำคัญ มีผลต่อความเจริญก้าวหน้า และความเสื่อมของชีวิตอย่างมาก จึงควรทราบหลักธรรมเกี่ยวกับเรื่องมิตรที่เป็นข้อสำคัญ ๆ ไว้ ในที่นี้จะแสดงเรื่องคนที่ควรคบ และหลักปฏิบัติต่อกันระหว่างมิตรสหาย ดังต่อไปนี้

ก. พึงรู้จักมิตรเทียม หรือศัตรูผู้มาในร่างของมิตร (มิตรปฏิรูปก็) ๔ ประเภทดังนี้

๑. คนปอกลอก ขนเอาของเพื่อนไปถ่ายเดียว (อัญญาทัตถุหฺร) มีลักษณะ ๔ คือ

๑. กิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว
๒. ยอมเสียน้อย โดยหวังจะเอาให้มาก
๓. ตัวมีภัย จึงมาช่วยทำกิจของเพื่อน
๔. คบเพื่อน เพราะเห็นแก่ประโยชน์

๒. คนดีแต่พุด (วจิตฺตม) มีลักษณะ ๔ คือ

๑. ดีแต่ยกของหมดแล้วมาปราศรัย
๒. ดีแต่อ้างของยังไม่มีมาปราศรัย
๓. สงเคราะห์ด้วยสิ่งที่หาประโยชน์มิได้

คือ

๔. เมื่อเพื่อนมีกิจ อ่างแต่เหตุขัดข้อง

๓. คนหัวประจบ (อนุบายภาณ) มีลักษณะ ๔

๑. จะทำชั่วก็เออออ

๒. จะทำดีก็เออออ

๓. ค่อน้ำสรวลเสริญ

๔. ลับหลังนินทา

๔. คนชวนฉิบหาย (อปรยสหาย) มีลักษณะ ๔

คือ

๑. คอยเป็นเพื่อนดื่มนำเมา

๒. คอยเป็นเพื่อนเที่ยวกลางคืน

๓. คอยเป็นเพื่อนเที่ยวดูการเล่น

๔. คอยเป็นเพื่อนไปเล่นการพนัน

ข. พึงรู้จักมิตรแท้ หรือมิตรด้วยใจจริง (สุทมิตร) ๔ ประ

เภท ดังนี้

๑. มิตรอุปการะ (อุปการก) มีลักษณะ ๔ คือ

๑. เพื่อนประมาท ช่วยรักษาเพื่อน

๒. เพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน

๓. เมื่อมีภัย เป็นที่พึ่งพำนักได้

๔. มีกิจจำเป็น ช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๒. มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ (สมานสุขทุกข์) มีลักษณะ ๔ คือ

๑. บอกความลับแก่เพื่อน
๒. รักษาความลับของเพื่อน
๓. มีภัยอันตรายไม่ละทิ้ง
๔. แม้ชีวิตก็สละให้ได้

๓. มิตรแนะนำประโยชน์ (อัสถักขาย) มีลักษณะ

๔ คือ

๑. จะทำชั่วเสียหาย คอยห้ามปรามไว้
๒. แนะนำสนับสนุนให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ไม่เคยได้รู้ได้ฟัง
๔. บอกทางสุขทางสวรรค์ให้

๔. มิตรมีใจรัก (อนุกัมปะกะ) มีลักษณะ ๔ คือ

๑. เพื่อนมีทุกข์ พลอยไม่สบายใจ (ทุกข์ ๆ ด้วย)
๒. เพื่อนมีสุข พลอยแจ่มชื่นยินดี (สุข ๆ ด้วย)
๓. เขาคติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ไข
๔. เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วยพูดเสริมสนับสนุน

ค. มิตรต่อมิตร พึงสงเคราะห์อนุเคราะห์กัน ตามหลักปฏิบัติในทศ ๖ ข้อที่ว่าด้วยทศเบืองซ้าย ดังนี้

- พึงปฏิบัติต่อมิตรสหายดังนี้

๑. เผื่อแผ่แบ่งปัน
๒. พุดจามีน้ำใจ
๓. ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
๔. มีตนเสมอ ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วย
๕. ซื่อสัตย์จริงใจ

- มิตรสหายอนุเคราะห์ต่อบุคคลดังนี้

๑. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษา ป้องกัน
๒. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สินสมบัติของเพื่อน
๓. ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้
๔. ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก
๕. นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร

๑๖. คนงาน-นายงาน

(ลูกจ้าง-นายจ้าง)

คนที่มาทำกิจการงานร่วมกัน ในฐานะลูกจ้างฝ่ายหนึ่ง และนายจ้างฝ่ายหนึ่ง ควรปฏิบัติต่อกันให้ถูกต้องตามหน้าที่ เพื่อความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และเพื่อให้งานได้ผลดี โดยทำตามหลักปฏิบัติในทิศหกข้อที่ว่าด้วยทิศเบื้องล่าง ดังนี้

ก. นายจ้างพึงบำรุงคนรับใช้และคนงาน ดังนี้

๑. จัดงานให้ทำ ตามความเหมาะสมกับกำลังเพศวัย

ความสามารถ

๒. ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่

๓. จัดสวัสดิการที่มีช่วยรักษาพยาบาลในยามเจ็บไข้

เป็นต้น

๔. ใต้ของแปลก ๆ พิเศษมา ก็แบ่งปันให้

๕. ให้มีวันหยุด และพักผ่อนหย่อนใจตามโอกาส

อันควร

ข. คนรับใช้และคนงาน อนุเคราะห์นายดังนี้

๑. เริ่มทำงานก่อน
๒. เลิกงานทีหลัง
๓. เอาแต่ของทีนายให้
๔. ทำการงานให้เรียบร้อยและดียังชน
๕. นำเกียรติคุณของนายไปเผยแพร่

(ท.ป. ๑๑/๒๐๑/๒๐๕)

หมวดสี่

คนกับมรรคา

๑๓. คนผู้สั่งสอนหรือให้การศึกษา

(ครู อาจารย์ หรือผู้แสดงธรรม)

ผู้ทำหน้าที่สั่งสอน ให้การศึกษาแก่ผู้อื่น โดยเฉพาะ
ครูอาจารย์ พึงประกอบด้วยคุณสมบัติและประพฤติตามหลักปฏิบัติ
ดังนี้

ก. ประกอบด้วยองค์คุณของกัลยาณมิตร หรือกัลยาณมิตร
ธรรม ๗ ประการ คือ

๑. ปิโย น่ารัก คือสร้างความรู้สึกสบายใจและสนิท
สนมชวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม

๒. คุรุ นำเคารพ คือ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ
ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

๓. ภาวนีโย นำเจริญใจ ด้วยทรงคุณ คือ ความรู้
และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้อบรมและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ
เป็นที่น่ายกย่อง ควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอ๋ยอ้างและรำลึกถึง
ด้วยความซาบซึ้ง มั่นใจ และภาคภูมิใจ

๔. วัตถุประสงค์ รู้จักพูด รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไร ควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

๕. วจนักขโมย ทนต่อด้อยค่า คือ รู้จักฟังและสามารถ ในการรับฟัง พร้อมทั้งจะรับฟังคำปรึกษาซักถามอยู่เสมอ ออกทนฟังได้ ไม่เบื่อ

๖. คัมภีร์ธัญจะ กระถัง กัดดา กล่าวชี้แจงแสดงเรื่อง ต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งให้เข้าใจได้

๗. โน จัญฐานเน นิโยชะเย ไม่แนะนำในเรื่องที่ เหลวไหล หรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย

(อภ.สคตค. ๒๓/๓๔/๓๓)

๘. ตั้งตนอยู่ในธรรมของผู้แสดงธรรม ที่เรียกว่าธรรมเทศก-
กรรม ๕ ประการ คือ

๑. อนุปุพพิถัง แสดงความตามลำดับ คือแสดง หลักธรรมหรือเนื้อหาตามลำดับความง่ายยากลุ่มลึกมีเหตุผล สัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ

๒. ปริยายทัสสาวี ช้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ
คือ ช้แจงให้เข้าใจชัดในแต่ละแง่แต่ละประเด็นโดยอธิบายขยาย
ความยกเยื้องไปต่าง ๆ ตามแนวเหตุผล

๓. อนุทยตั้ง ปฏิจจะ แสดงธรรมด้วยอาศัยเมตตา
คือสอนเขาด้วยจิตเมตตา มุ่งจะให้เป็นประโยชน์แก่ผู้รับคำสอน

๔. น อามิสันตโร ไม่สอนด้วยเห็นแก่อามิส คือ
สอนเขามีเมตตาที่ตนจะได้ลาภ สินจ้าง หรือ ผลประโยชน์
ตอบแทน

๕. อิตตานัญจะ ปรัญจะ อนุปหังจะ แสดงธรรม
ไม่กระทบตนและผู้อื่น คือ สอนตามหลักตามเนยหา มุ่ง
แสดงอรรถ แสดงธรรม ไม่ยกตน ไม่เสียชื่อเสียงผู้อื่น

ค. ปฏิบัติต่อศิษย์ โดยอนุเคราะห์ตามหลักปฏิบัติในทิส ๖
ชื่อว่าด้วยทิสเบื้องขวา คือ

๑. แนะนำฝึกอบรมให้เป็นคนดี

๒. สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

๓. สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง

๔. ส่งเสริมยกย่องความดีงามความสามารถให้

ปรากฏ

๕. สร้างเครื่องคุ้มภัยเป็นทพให้ในสารทิศ คือ
 สอนให้ศิษย์ฝึกฝนปฏิบัติจนสามารถนำความรู้ไปใช้ทำการ
 งานได้จริง ถึงแม้ไปอยู่ที่ไหน ก็ให้เลี้ยงชีพเป็นอยู่ได้
 อีกทั้งติดตามส่งเสริมด้วยการช่วยแก้ความสงสัยที่เกิดขึ้น
 ในภายหลังเป็นต้น*

---

*. เฉพาะสองบรรทัดสุดท้ายนี้ (ด้วยการ.....) ไม่ได้ถือตามอรรถกถา

๑๘. คนผู้เล่าเรียนศึกษา (นักเรียน นักศึกษา นกคั่นคว่ำ)

คนที่เล่าเรียนศึกษา จะเป็นนักเรียน นักศึกษา หรือนักคั่นคว่ำก็ตาม นอกจากจะพึงปฏิบัติตามหลักธรรมสำหรับคนที่ประสบความสำเร็จ คือ จักร ๔ และอิทธิบาท ๔ แล้ว ยังมีหลักการที่ควรรู้ และหลักปฏิบัติที่ควรประพฤติอีก ดังต่อไปนี้

ก. รู้จักองค์ประกอบที่เป็นบุพภาคของการศึกษาเรียกว่าปัจจัยแห่งสัมมาทิฏฐิ ๒ ประการ คือ

๑. องค์ประกอบภายนอกที่ดี ได้แก่ กัลยาณมิตร หมายถึง รู้จักหาผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหาตลอดจนสิ่งแวดล้อมทางสังคมโดยทั่วไปที่ดี ที่เกื้อกูล ซึ่งจะชักจูงหรือกระตุ้นให้เกิดปัญญาได้ ด้วยการฟัง การสนทนา ปรึกษา ชักตาม การอ่าน ตลอดจนการรู้จักเลือกใช้สื่อมวลชนให้เป็นประโยชน์

๒. องค์ประกอบภายในที่ดี ได้แก่ โยนิโสมนสิการ หมายถึง การใช้ความคิดถูกวิธี รู้จักคิด หรือคิดเป็น คือ มอง

สิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา สืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่ง
นั้น ๆ หรือปัญหา นั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะ และตามความ
สัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

กล่าวโดยย่อว่า นอกจากรู้จักแสวงหาและเลือกรับความ
รู้ความเห็นจากครูอาจารย์ เพื่อน คนภายนอกตำรับตำรา และ
สื่อมวลชนที่เป็นกัลยาณมิตรแล้ว ต้องรู้จักคิดเองเป็นด้วย

(ม.ม. ๑๒/๔๕๑/๕๓๕)

ข. ในทางปฏิบัติอาจสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ ๒ อย่าง ข้าง
ต้นนี้ได้ ด้วยการปฏิบัติตามหลักวัชรธรรม (หลักการสร้าง
ความเจริญอกงามแห่งปัญญา) ๔ ประการ

๑. สัมปรีตสังเสวะ หมั่นเสวนากับท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณ
ผู้มีภูมิธรรม ภูมิปัญญา นานับถือ

๒. สัทธัมมัสสวนะ เอาใจใส่สดับตรับฟังแสวงหา
ความรู้จริง ทั้งจากตัวบุคคลโดยตรง และจากหนังสือ หรือ
สื่อมวลชน

๓. โยนิโสมนสิการ รู้เห็นได้ฟังสิ่งใดแล้วรู้จักคิด
พิจารณาคด้วยตนเอง โดยวิธีการวิเคราะห์แยกแยะให้เห็นองค์
ประกอบที่เป็นสภาวะ และสืบสาวให้เห็นความสัมพันธ์สืบทอด
แห่งเหตุปัจจัย

๔. **ธรรมานุธรรมปฏิบัติ** นำสิ่งที่ได้เล่าเรียนรับฟัง และไตร่ตรองเห็นชัดแล้ว ไปใช้หรือปฏิบัติหรือลงมือทำ ให้ถูกต้องตามหลักตามความมุ่งหมาย เช่น ให้หลักย่อยสอดคล้องกับหลักใหญ่ ข้อปฏิบัติย่อยสอดคล้องกับจุดหมายใหญ่ เป็นต้น

(อง.จตุกก. ๒๑/๒๔๘/๓๓๒)

ก. **จะศึกษาเล่าเรียนอะไร** ก็กำหนดให้เป็นพหุสูตในด้านนั้น ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แจ่มแจ้งชัดเจนถึงขั้นครอบงำของคุณของพหุสูต (ผู้ได้เรียนมาก หรือผู้คงแก่เรียน) ๕ ประการ คือ

๑. พหุสูตาทา ฟังมาก คือ เล่าเรียน สดับฟัง รู้ เห็น อ่าน สัมผัสความรู้ในค่านั้นไว้ให้มากมายกว้างขวาง

๒. ธตา จำได้ คือ จับหลักหรือสาระได้ ทรงจำเรื่องราวหรือเนื้อหาสาระไว้ได้แม่นยำ

๓. วจสา ปริจิตา กล่องปาก คือ ท่องบ่นหรือใช้พูดอยู่เสมอ จนแคล่วคล่องชัดเจน ใครสอบถามก็พูดชี้แจงแสดงได้

๔. มนสานุเปกขิตา ชั้นใจ คือ ใส่ใจนึกคิดจนจนใจ นึกถึงครั้งใด ก็ปรากฏเนื้อความสว่างชัดเจน มองเห็นโล่งตลอดไปทั้งเรื่อง

๕. ทิฏฐิยา สุปุฏฐิตา ขบได้ด้วยทฤษฎี คือเข้าใจ ความหมายและเหตุผลแจ่มแจ้งลึกซึ้ง รู้ที่ไปที่มา เหตุผล และความสัมพันธ์ ของเนื้อความและรายละเอียดต่าง ๆ ทั้งภายใน เรื่องนั้นเอง และที่เกี่ยวโยงกับเรื่องอื่น ๆ ในสาขาวิชาหรือทฤษฎี นั้น ปรุโปร่งตลอดสาย

(อง.ปญ.จก. ๒๒/๘๑/๑๒๕)

ง. ในด้านความความสัมพันธ์กับอาจารย์ ทั้งแสดงการระนัย คือ ตามหลักปฏิบัติในทศ ๖ ข้อที่ว่าด้วยทิศเบื้องขวา คือ

๑. ลุกต้อนรับ แสดงความเคารพ
๒. เข้าไปหา เพื่อบำรุง รั้งใช้ ปรีक्षाซักถาม รั้ง คำแนะนำ เป็นต้น
๓. ฟังด้วยดี ฟังเป็น รู้จักฟังให้เกิดปัญญา
๔. ปรนนิบัติ ช่วยบริการ
๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ เอาจริงเอาจังถือเป็น กิจสำคัญ

(ที.ป. ๑๑/๒๐๐/๒๐๓)

๑๕. กณฑ์ไถ่ชีวิตศาสนา

(อุบาสก อุบาสิกา)

พุทธศาสนิกชน มีหลักปฏิบัติ ที่แสดงความสัมพันธ์
ระหว่างตนกับพระพุทธศาสนา ดังนี้

ก. ปฏิบัติต่อพระสงฆ์ ตามหลักในทศ ๖ ชื่อว่าด้วยทศเบื้องต้น
บนดังนี้

๑. จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา
๒. จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา
๓. จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
๔. ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
๕. อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔

(ท.ป. ๑๑/๒๐๘/๒๐๖)

ข. ทำบุญคือความดีด้วยวิธีการต่างๆ ที่เรียกว่า บุญกิริยา
วัตถุ (เรื่องทั้งจัดว่าเป็นการทำบุญ) ซึ่งมี ๓ อย่าง คือ

๑. ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่ง
ของ
๒. สілมัย บุญกิริยาวัตถุ ทำบุญด้วยการรักษาศีล
หรือ ประพฤติปฏิบัติชอบ

๓. ภาวนามัย บัญญัติว่าวัตถุ ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือ ผูกอบรมจิตใจให้เจริญด้วยสมาธิ และปัญญา

(ท.ป.า. ๑๑/๒๒๘/๓๓๐)

ค. อีกอย่างหนึ่ง แยกวิธีทำบุญนั้นให้ละเอียดยิ่งขึ้นเป็น ๑๐ วิธี เรียกว่า บัญญัติว่าวัตถุ ๑๐ คือ

๑. ทานมัย ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ

๒. สติมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดี

๓. ภาวนามัย ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือ ผูกอบรมจิตใจให้เจริญออกงามด้วยสมาธิและปัญญา

๔. อปจายนมัย ทำบุญด้วยการประพาศิสุภาพอ่อนน้อม

๕. ไวยาวัจจมัย ทำบุญด้วยการช่วยชวนช่วยรับใช้บำเพ็ญประโยชน์

๖. บัณฑิตทานมัย ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแบ่งความดีให้แก่ผู้อื่น

๗. บัณฑิตานุโมทนามัย ทำบุญด้วยการพลอยยินดีในความดีของผู้อื่น

๘. ธัมมัสสวนมัย ทำบุญด้วยการฟังธรรมศึกษาหาความรู้

๕. ธรรมเทศนามัย ทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรมให้
ความรู้

๑๐. ทิฏฐุชุกัม ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ถูกต้อง
(ท.อ. ๒/๒๔๖)

ง. ถ้าจะปฏิบัติให้เคร่งครัดยิ่งขึ้น ถึงขั้นเป็น อุบาสก อุบา
สิกา คือ ผู้ใกล้ชิดพระศาสนาอย่างแท้จริง ควรตั้งตนอยู่ใน
ธรรม ที่เป็นที่ไปเพื่อความเจริญของอุบาสกเรียกว่า อุบาสก
ธรรม ๗ ประการ คือ

๑. ไม่ขาดการเยี่ยมเยียนพบปะพระภิกษุ

๒. ไม่ละเลยการฟังธรรม

๓. ศึกษาในอริยสัจ คือ ผูกอบรมตนให้ก้าวหน้าในการ
ปฏิบัติรักษาศีลขั้นสูงขึ้นไป

๔. พรั่งพร้อมด้วยความเลื่อมใส ในพระภิกษุทั้งหลาย
ทั้งที่เป็น เถระ นวกะ และปุนกลาง

๕. ฟังธรรมโดยมิใช่จะตั้งใจคอยจ้องจับผิดหาช่องที่จะ
ติเตียน

๖. ไม่แสวงหาทักษิณเอยภายนอกหลักคำสอนนี้ คือ
ไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา

๗. กระทำความสนับสุนนในพระศาสนาน^๕เป็นเบืองต^๕ัน
คือชนชววยในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธรศาสนา

(อง.สศตทก. ๒๓/๒๗/๒๖)

จ. อุบาสก อุบาสิกาที่^๕ดี มีคุณสมบัติน^๕ที่เรียกว่า อุบาสก
ธรรม ๕ ประการคือ

๑. มีศรัทธา

๒. มีศีล

๓. ไม่ถือนมกตต้นข้าว เชื้อกรรม ไม่เชื่อมนมกตมุงหวัง
ผลจากการกระทำ มิใช่จากโชคลาง หรือสิ่งที่ต้นกันไปว่าขลัง
ศักดิ์สิทธิ์

๔. ไม่แสวงหาทักษิไณยนอกหลักคำสอน^๕

๕. กระทำความสนับสุนนในพระพุทธรศาสนา^๕เป็น
เบืองต^๕ัน

(อง.ปญจก. ๒๒/๑๗๕/๒๓๐)

๒๐. คนที่สืบทอดศาสนา

(พระภิกษุสงฆ์)

พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอนสืบทอดพระพุทธศาสนา มีคุณธรรมและหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติตามมากมาย แต่ในที่นี้จะแสดงไว้เฉพาะหน้าที่ที่สัมพันธ์กับคฤหัสถ์ และข้อเตือนใจในทางความประพฤติปฏิบัติดังต่อไปนี้

ก. พระสงฆ์อนุเคราะห์คฤหัสถ์ตามหลักปฏิบัติในทิส ๖
ชื่อว่าด้วย ทิสเบองบน ดังนี้

๑. ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว
๒. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
๔. ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง
๕. ชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
๖. บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสุขความเจริญ

ข. พิจารณาเตือนใจตนเองอยู่เสมอ ตามหลักบัพพชิต
 อภินหับจจเวกขณ^๕ (ธรรมที่บรรพชิตควรพิจารณาเนื่อง ๆ)
 ๑๐ ประการดังนี้

๑. เรามีเพศต่างจากกฤหัสถ์ สลัดแล้วซึ่งฐานะจะมี
 มานะ^{๕๕} จู้ดอเอาแต่ใจตนไม่ได้

๒. ความเป็นอยู่ของเราเนื่องด้วยผู้อื่น ต้องอาศัยเขา
 เลี้ยงชีพ ควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย และบริโภคน้ำจาย^{๕๖} ๔ โดย
 โดยพิจารณาความมุ่งหมายและประโยชน์ มิใช่บริโภคด้วย
 ตัณหา

๓. เรามีอากัปภิกิริยาที่พึงทำเป็นอย่างอื่นต่างจากกฤหัสถ์
 อาการภิกิริยาใด ๆ ของสมณะ เราต้องทำอาการภิกิริยานั้น ๆ

๔. ตัวเราเองยังยึดติดตัวเราเองโดยศีลไม่ได้^{๕๗} อยู่หรือไม่

๕. เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้เป็นวิญญูชนพิจารณา
 แล้ว ยังยึดติดเราโดยศีลไม่ได้^{๕๘} อยู่หรือไม่

๖. เราจักต้องถึงความพลัดพรากจากของรักของชอบ
 ใจไป^{๕๙} ทงสน

๗. เรามีกรรมเป็นของตน เราทำกรรมใดก็ทำตาม^{๖๐} ชั่ว
 ก็ตาม จักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น

๘. วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่

๙. เรายินดีในที่สังกัดอยู่หรือไม่

๑๐. คุณวิเศษยิ่งกว่ามนุษย์สามัญที่เราบรรลุลแล้วมีอยู่หรือไม่ ที่จะให้เราเป็นผู้ไม่เก้อเขิน เมื่อถูกเพื่อนบรรพชิตถาม ในกาลภายหลัง

(อจ.ทสก. ๒๔/๔๘/๕๑)

๒๑. คนถึงธรรม

(ผู้หมกมิด)

หยาดน้ำไม่ติดใบบัว วารีไม่ติดบทม ฉันทิ มณีย่อม
ไม่ติดในรูปที่เห็น ในเสียงที่ไต่ยิน และในอารมณ์ที่ไต่รับรู้
ฉันทิ

ผู้ถึงธรรม ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงแล้ว ไม่ฝันเพ้อถึง
สิ่งที่ยังไม่มาถึง ดำรงอยู่ด้วยสิ่งที่เบญปัจจุบัน ฉันทิ ผู้พรรณ
จึงผ่องใส

ส่วนชนทั้งหลายผู้ยังอ่อนปัญญา เผ่าแต่ฝันเพ้อถึงสิ่ง
ที่ยังมาไม่ถึง และหวนละห้อยถึงความหลังอันล่วงแล้ว จึง
ซุบซิดหม่นหมอง เสมือนต้นอ้อสด ที่เขาลอนทงขึ้นไว้กลาง
แสงแดด

(ส.ส. ๑๕/๒๒/๑)

ผู้ใดไม่มีกิเลสเป็นเหตุคอยกังวลว่า น้ของเรา น้ของ
คนอื่น ผู้นั้นไม่ต้องเผชิญกับเจ้าตัว “ของข้า” จึงไม่เศร้าโศก
ว่าของเราไม่มี; เขาไม่กระวนกระวาย ไม่ติดข้องไม่หวั่นไหว
เป็นผู้สม่ำเสมอในที่ทั้งปวง เมื่อเขาไม่หวั่นไหว มีความรู้แจ้ง

ชัด จึงปราศจากความรู้สึกปรุ้งแแตงไตๆ เขาเลิกรำพึงรำพัน
หมดแล้ว จึงมองเห็นแต่ความปลอดโปร่งในที่ทุกสถาน

(ข.ศ. ๒๕/๔๒๒/๕๑๕)

ผู้ถึงธรรมดับกิเลสเสียได้ อยู่สบายทุกเวลา ผู้ใดไม่ติด
อยู่ในกามทั้งหลาย เขาจะเย็นสบาย ไม่มีที่ให้กิเลสตั้งตัวได้

ตัดความคิดข้งเสียให้หมด กำจัดความกระวนกระวาย
ในหทัยเสียให้ได้ ได้หยุดพักแล้ว จึงถึงความสงบใจ อยู่สบาย

(อง.ตก. ๒๐/๔๗๔/๑๗๕)

ถาม : น้แนะพระ ! ท่านไม่มีทุกข์บ้างหรือ ท่านไม่มี
ความสนุกบ้างหรือ ท่านนั่งอยู่คนเดียวไม่เบื่อหน่ายหรือ ?

ตอบ : น้แนะท่านผู้ยิ่งใหญ่ ! ข้าพเจ้าไม่มีความ
ทุกข์หรือ ความสนุกข้าพเจ้าก็ไม่มี ถึงข้าพเจ้าจะนั่งอยู่
คนเดียว ก็ห้ามความเบื่อหน่ายไม่

ถาม : น้แนะพระ ! ทำอย่างไร ท่านจึงไม่มีทุกข์
ทำอย่างไร ท่านจึงไม่มีความสนุก ทำอย่างไร ท่านนั่งคนเดียว
จึงไม่หงอยเหงาเบื่อหน่าย

ตอบ : คนมีทุกข์นั้นแหละ จึงมีความสนุก คน
มีความสนุกนั้นแหละ จึงมีความทุกข์ พระไม่มทั้งสนุก
ไม่มทั้งทุกข์ เรืองเบื่อนอย่างนี้ จึงเข้าใจเถิดนะท่าน

(ส.ส. ๑๕/๒๖๘/๑๖)

ผ่านพ้นไปแล้วจากการที่จะได้เป็น จะไม่ได้เป็นอย่างนั้นอย่าง
นี้ ท่านปราศจากภัย มีแต่สุข ไม่มีโศก แม้แต่เทวดาก็มอง
ใจท่านไม่ถึง

(ขุ.อ. ๒๕/๒๖๘/๑๐๐)

ผู้ถึงธรรมไม่มีกิจ เพราะผู้ถึงธรรมทำกิจเสร็จแล้ว คน
วายน่ายังหาที่หยั่งไม่ได้ ทรายบโถ ก็ต้องเอาตัวกระเสือกกระสน
ไปจนเต็มที ทรายนั้น แต่พอหาที่หยั่งพบ ชันยีนบนบกได้
แล้ว ก็ไม่ต้องพยายาม เพราะเขาข้ามถึงฝั่งเสร็จแล้ว

(ส.ส. ๑๕/๒๓๑/๖๕)

ยังเป็นอยู่ก็ไม่เดือดร้อน เวลาจะตายก็ไม่เศร้าโศก ถ้า
เป็นปราชญ์ มองเห็นที่หมายแล้วไซ้ร้ ถึงอยู่ท่ามกลางโลกที่
โศก ก็หาโศกไม่

(ขุ.บ. ๒๕/๑๘/๒๘)

คาเม วา อที วารณเณ
ยตต อรหนโค วิหรนคิ
ไม่ว่าบ้าน ไม่ว่าป่า
ท่านผู้ไกลกิเลสอยู่ที่ไหน

นินเน วา อที วา ดเล
คัมภีรามเณชก
ไม่ว่าที่ลุ่ม หรือที่ดอน
ท่านไซ้ร้เป็นภูมิสถาน
อันรรมย์

(ขุ.อ. ๒๕/๑๐๘/๑๔๒)

